

Hurriyat

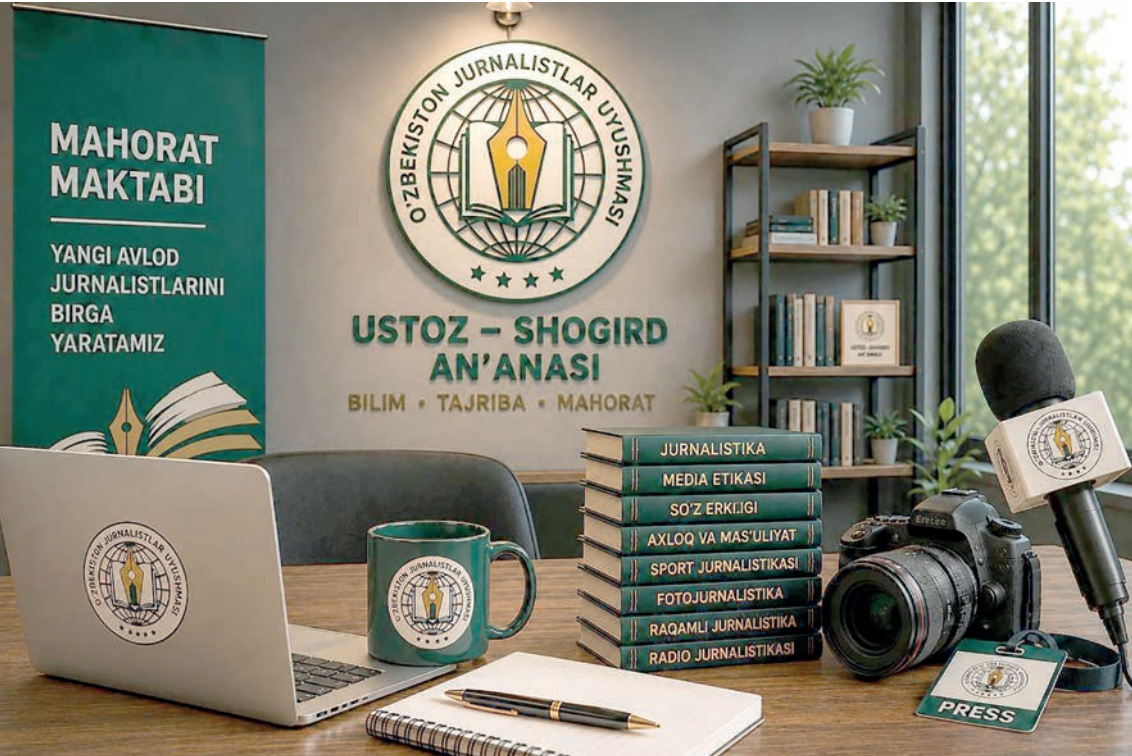
Mustaqil gazeta

2026-yil
9-sentyabr
chorshanba
№ 36 (1514)

Gazeta 1996-yil dekabrda chiqqan boshlagan ★ www.uzhurriyat.uz ★ @ hurriyatuz@mail.ru ★ t.me/hurriyatuz ★ f Hurriyat gazetasi

ФАОЛИЯТ

ЎЗБЕКИСТОН ЖУРНАЛИСТЛАР УЮШМАСИ 35 ТА “МАҲОРАТ МАКТАБИ”НИ ТАШКИЛ ЭТДИ

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг 35 йиллиги муносабати билан Ўзбекистон Журналистлар уюшмаси янги ташаббус билан чиқди. Хусусан, республика ҳудудларида 35 та таниқли журналистнинг “Маҳорат мактаби” иш бошлади.

Мазкур сай-ҳаракат Уюшма Уставига белгиланган устувор вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида амалга оширилди. Ўзига хос ижод мактабини яратган журналистлар тажрибасини оммалаштириш, “Устоз-шогирд” аъналарини қўллаб-қувватлаш, “Маҳорат мактаблари”ни ташкил этиш ҳамда рағбатлантириб бориш уюшма фаолиятининг муҳим

йўналишларидан бири ҳисобланади. Шунингдек, ёш журналистлар билан мунтазам иш олиб бориш, уларнинг касб маҳорати ошишига қўмаклашиш ва ана шу мақсадда турли клублар ва тўғараклар ташкил этиш ҳам ушбу жамоат ташкилотининг дастурий вазифалари сирасига киради. 20 та “Маҳорат мактаби” фаолияти уюшманинг ҳудудий

бўлимлари томонидан мувофиқлаштирилади. 15 таси эса пойтахтда – уюшма қошида иш олиб боради. Масалан, Тошкент шаҳрида устоз журналистларнинг маҳорат сабоқлари Ўзбекистон Миллий матбуот марказида, Контент марказида ва таҳририятларда олиб борилади. Бунинг учун зарур шарт-шароитлар яратилади. Уюшма томонидан “Маҳорат мактаби”ни бошқарган ижодкорларни рағбатлантириб бориш чоралари қўрилади. Сабоқлар интернет журналистикаси, босма матбуот, телевидение, радио, ҳуқуқий журналистика, спорт журналистикаси, фото-журналистика каби йўналишларда олиб борилади. “Маҳорат мактаблари”га журналистика йўналишида таҳсил олаётган талабалар, соҳага қизиқувчи ёшлар жалб этилади ва сабоқлар якунида иштирокчиларга сертификат берилади. Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Журналистлар уюшмасининг бу ташаббуси журналистларнинг янги авлодини тайёрлаш борасида бошланган тизимли фаолиятнинг узвий қисми дейиш мумкин. Келгусида мазкур йўналишдаги амалий ишлар турли танловлар ва лойиҳалар орқали изчил давом эттирилади.

Ўзбекистон Журналистлар уюшмаси Ахборот хизмати.

Яна бир халқаро эътироф

Ўзбек журналистикасининг халқаро майдондаги нуфузи яна бир муҳим эътироф билан мустаҳкамланди.

Австралиянинг Сидней шаҳрида ўтказилган “Global News Forum 2026” тақдирот маросими доирасидаги “Asiavision Awards 2026”да Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси халқаро янгиликларни ёритишдаги профессионал маҳорати ва доимий ҳиссаси учун “Asiavision Jury Award” — Ҳайъат аъзоларининг махсус мукофоти билан тақдирланди.

Тантанали маросимда мазкур халқаро мукофотни “Ўзбекистон-24” телеканали муҳбири Дилнавоз Мадрахимова қабул қилиб олди.

Дилнавоз Мадрахимова халқаро майдонда кечаётган сиёсий жараёнлар, халқаро ва долзарб воқеаларни ёритиб келаётган профессионал журналист сифатида танилган. Унинг бу йўналишдаги меҳнати ҳам мазкур халқаро эътирофда ўз аксини топди.

“Asiavision Jury Award”нинг қўлга киритилиши Ўзбекистон Миллий телерадиокомпаниясининг халқаро ахборот майдондаги фаолиятига берилган муносиб баҳо бўлиши билан бирга, халқаро воқеаларни ёритиб келаётган ўзбек журналистлари меҳнатининг ҳам эътирофи сифатида аҳамиятлидир.

Ўзбекистон Журналистлар уюшмаси Дилнавоз Мадрахимовани ушбу халқаро эътироф билан муборакбод этади.

ФАХР

Рустам МУСУПМУРОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими,
Қорақалпоғистон халқ шоири

УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ВА “САМАРҚАНД - 2028”

Юртимиз биринчи сунъий йўлдошни коинотга учиргани муносабати билан

Инсон зоти интилади доим юксакка, Орзуларга соя солган ердаги ҳаёт. Ҳаёл каби учиб учун озод фалакка Учаётган қушга боқиб ясади қанот.

Баъзан чексиз тасаввурдан толса ҳам ҳаёл, Изланишдан тўхтамади ақл, тафаккур. Юрагини тиглайверди тинимсиз савол, Юлдузларга кўнганини қилди тасаввур.

Расадхона ва устурлоб қилди ихтиро, Ўйлаб топди коинотни ўрганиш сирин. Улуғбекнинг оёғига эгилди само, Фалак билан Мирзо севиб қолди бир-бирин.

Мана Миррих, мана Зуҳра, мана бу Чўлпон, Самоларга термуларди интизор кўзлар. Коинотда “Самарқанд”ни кўриб, лол-ҳайрон Улуғбекнинг жадвалига тушган юлдузлар.

Коинотдан берар Самарқанднинг хабарин Ҳаво кемалари – фазо тайёралари. Фалакларда ёниб турган юлдузлар бари Султон Мирзо Улуғбекнинг сайёралари.

Китобида ёзиб қўйган Мирзо Улуғбек Юлдузларга нималар деб сўзлаганини. Жаҳон аҳли тан олади қадимдан ўзбек Осмонларни забт этишни кўзлаганини.

Осмонга чиқдим, Кайвонга чиқдим. Арши фалакка – Айвонга чиқдим.

Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей! Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей!

Камолқандим бор, Қамарқандим бор. Арши фалакда “Самарқанд”им бор.

Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей! Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей!

Давронга чиқдим, Ҳайронга чиқдим. Бобом забт этган Майдонга чиқдим.

Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей! Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей!

Ҳай, ёралар-ҳей, Вой, ёралар-ҳей! Кайвонда йўлдош Сайёралар-ҳей!

Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей! Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей!

Юлдузлар буржи Алфа ва бета “Самарқанд” билан “Тет-(в)а-тет”а.

Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей! Тан-тан-а, тан-тан-а, тан-тан-а-ҳей!

ЎЙЛАР

Юртимизда мамлакатимиз мустақиллигининг 35 йиллигига бағишланган байрам тантаналари ўзгача бир шуқуқ билан бўлиб ўтди. Она Ватанимиз ўз ҳурлигини қўлга киритганига 35 йил – навқирон ёшга тўлгани барчамизга кутлуғ бўлсин! Минг афсуски, элимиз бир асрдан зиёд вақт мобайнида мустамлакачилик шароитида, адолатсизлик ва зўравонлик исканжасида яшади. Ўз тақдирини ўзи белгилаш эркидан маҳрум эди. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг мустақиллик байрамига бағишланган тантанали маросимдаги нутқини ҳаяжон билан тингладик. У ҳар бир ватандошимиз қалбига сингиб кетди, десак хато бўлмас.

“Ватан озодлиги ва миллий истиқлол йўлида жонини фидо қилган Беҳбудий, Мунавварқори, Фитрат, Қодирий, Чўлпон каби жадид боболаримизнинг ҳуррият ҳақидаги орзу-ниятлари бугун

Янги Ўзбекистонда тўлиқ рўёбга чиқмоқда. Мустақиллик, энг аввало, бизга шону шарафимизни, муқаддас динимизни, она тилимизни, унутлаётган миллий қадриятларимизни қайтариб берди...” Юртбошимизнинг мана шундай ўтли сўзлари ҳар бир ватандошимизни руҳлантирди. Истиқлол шарофати туфайлигина ўзлгимизни англадик. Лекин ана шундай улуғ неъматнинг қадрига ҳамма ҳам етгандими? Мустақиллик берган имкониятларни шукроналик билан юракдан ҳис қилгандими? Мен эса Ватан ҳақида ўйлар эканман, дилимда бир мунаввар ҳислар уйғонаверади. Ахир дунё дунё бўлибдики, не-не замонлар, не-не ҳоқонлар ўтмасин, жами муқаддас тушунчалар, туйғулар ичида “Ватан” дея аталмиш манзилдан буюроғи-суюқлиғи топпади. Ватан томирларимизда оқаётган қондайин қайноқ, кўксимизда уриб турган юракчалик азиз.

ИБРАТ САБОҒИ

Адолатли судья учун фақатгина қонунни билишнинг ўзи кифоя қилмайди. Ундан мустаҳкам ирода, холис тафаккур, пок виждон ва ҳар қандай пайтда ҳақиқатни ҳимоя қилиш жасорати ҳам талаб этилади.

3-6

ЎЗБЕКХОН – ЭЛИМ ФАРЗАНДИ

Дипломат ҳаётини қайсидир жиҳати билан арқон устида лангарчўпсиз ҳаракатланган дорбозга ўхшатаман. Дипломат Ўзбекхон Рустамовга кўплар ҳавас қиларди. У қаерда бўлмасин, ўз юрти обрўси, шаънини сақлашга ҳаракат қилди.

5-6

6-6

ЗАМОНДОШЛАРИМИЗ

– **Хурматли Мурод Шавкатович, руҳсат берсангиз, суҳбатимизни кутилмаган савол билан бошласак.**

– Марҳамат.

– **Сиз Тошкент тиббиёт институти (ҳозирги Тошкент давлат тиббиёт университети)ни битиргач, орадан 31 йил ўтибди ҳамки, шу олийгоҳ қошидаги кўп тармоқли клиникада шифокорлик қилиб келясиз, шу даргоҳда фан доктори, профессор даражасига етишдингиз. Саволимиз шундай: кўплаб ҳамкасбларингиз иш жойини тез-тез ўзгаришларини назарда тутгандим. 40 йил давлат тизимидаги муассасада хизмат қилган бир жарроҳнинг нодавлат шифохонага ўтганини эшитиб, очиги, ҳайрон бўлдим. Бунинг асосий сабаби нимада деб ўйлайсиз? Шифокор учун бир жойда кўним топиб ишлаш маъқулми ёки?..**

– Тошкент тиббиёт институтини тугатганимга ўттиз йилдан кўпроқ вақт ўтди ва менинг бутун профессионал ҳаётим битта муассаса билан боғлиқ бўлди. Мен бу ерда ёш жарроҳ сифатида иш бошладим, малака оширдим.

Тадқиқот олиб бордим, номзодлик ва докторлик диссертациясини ҳимоя қилдим ва босқичма-босқич ассистент лавозимидан профессор ва кафедра мудири лавозимига етиб келдим. Бу азиз даргоҳ камини учун эрта келиб, кечда кетадиган шунчаки иш жойи эмас – бу менинг профессионал ҳаётимнинг асосий қисми, иккинчи яшаш жойим-уйим. Шунинг алоҳида таъкидлагим келади: фаолиятимнинг дастлабки дақиқаларидан то ҳозирги кунга қадар ўзимни бугунги миллий тиббиётимиз дарғаси, улкан мутахассис, академик Шавкат Иброҳимович Каримовнинг ўнлаб, юзлаб шогирдларининг бири деб ҳисоблайман. Домла мен учун нафақат таниқли олим, буюк жарроҳ ва йирик жарроҳлик мактабининг асосчиси, балки илмий изланишларимда йўл кўрсатган, жарроҳлик маҳоратини эгаллашда устозлик қилган ва ҳаётда тўғри йўл танлашга ўргатган азиз инсон ҳисобланади. У кишининг талабчанлиги, меҳнатсеварлиги, қатъияти ва касбига бўлган чексиз садоқати биз шогирдлар учун ҳаммиса ибрат бўлиб келган.

Саволимизга қайтсак, мен ҳар бир шифокор бутун умри давомида битта муассасада ишлаши керак деб ўйламайман. Ҳар қимнинг мақсад-маслаги, келажак режаси бор, ихтиёр ўзида.

Кўп йиллар давомида давлат секторига ишлаган айрим тажрибали шифокорлар турли сабаблар туфайли хусусий клиникаларга ўтаётганини тушуниш мумкин. Мисол учун, хусусий тиббиёт баъзан шифокорларга яхшироқ шарт-шароит яратди, кўпроқ ташкилий эркинлик беради, шунингдек, янги технологияларни тезроқ жорий этиш, ўз жамоасини тузиш, бюрократик чекловларни камайтириш, қолаверса, ўз меҳнатлари эвазига муносиб эътироф омилларидан келиб чиқилади. Фикримча, бунинг ҳеч қандай эътирозли жойи йўқ.

Масаланинг бошқа томони ҳам бор. Давлат клиникаларида кўпича оғир аҳволдаги беморлар, шошилинч жарроҳлик амалиётлари, мураккаб ва ноодатий ҳолатлар юзга келади. Турли даражадаги бу каби экстремал ҳолатлар пировардида тиббий ходимнинг ҳам, тиббиётнинг ҳам ривожланишига кенг имконият яратди. Бундан ташқари, давлат шифохоналари нафақат беморни даволаш, балки талабаларни ўқитиш, ёш жарроҳлар малакасини ошириш, илмий тадқиқот билан шуғулланиш ва жарроҳлик мактабларини яратишга кенг йўл очади.

– **Жавобингиздан тиббиёт тизимидаги ўзгаришлар билан боғлиқ бошқа масала келиб чиқмоқда: давлат тизимида қарашли тиббиёт ва нодавлат тиббиёт тизими. Сир эмас, аввалги тузум даврида яшаган катта ёшдаги фуқароларнинг нодавлат тиббиёт тизимида кўниқиларни қийин кечмоқда. Бу жараёни ортга қайтариб бўлмайди, албатта, шундай бўлса-да, ушбу ҳолатга Сизнинг қарашларингиз қандай? Нодавлат тиббиёт тизимининг пайдо бўлиши мамлакатимиз аҳолисининг умумсаломатлик даражасини оширишга ҳисса қўшмоқдами? Давлат ва нодавлат тиббиёт тизими ўртасида рақобат мавжудми? Бу икки йўналиш фаолияти қай тарзда мувофиқлаштирилиши даркор деб ўйлайсиз? Қисқа қилиб айтганда, бемор учун давлат тиббий тизимида қарашли муассаса маъқулми ёки нодавлат тиббий тизими?**

– Хусусий тиббиётнинг аниқ афзалликлари бор ва уларни инкор этолмаймиз. У ерда беморларнинг эҳтиёжлари тезроқ қондирилади, қулайроқ шароитлар тақдир этилади, навбат кутиш йўқ, дори-дармонлар ва зарур ашёлар топила қолади, янги ускуналар ва технологияларни жорий этишда мослашувчанлик кузатилади. Шулар сабаб беморлар хусусий шифохоналарга мурожаат қилишади.

Мулоҳазалар ҳам йўқ эмас. Асосийси, иқтисодий манфаатлар тиббий қарорларга таъсир кўрсата бошлаганда юзга келади. Хусусий тиббиёт пул тоғанда эмас, балки молиявий манфаатлар тиббий қарорларни белгилай бошлаганда муаммага айланади.

Бу ортиқча текширувларга, кераксиз муолажаларга ёки қўшимча жарроҳлик амалиётларига олиб келиши мумкин, чунки аксарият хусусий сектор шифокорлари “фоиз”га ишлайди. Минг афсус, ҳозирги кунда хусусий тиббиёт “тиббиётдаги бизнес”га айланиб кетмоқда.

Бошқа муаммолар ҳам мавжуд, чунончи, даволаш харажатларининг қимматлиги, клиникалар орасида даволаш сифатининг турлича эканлиги, баъзи муассасаларнинг “қулайроқ” беморларни даволаш учун қабул қилиб олиб, оғир аҳволдаги беморларни давлат марказларига юбориш ҳоллари ҳам учрайди. Айтмоқчиманки, мақсад – хусусий тиббиётни чеклаш эмас. Аксинча, уни тако-

“ШИФОКОРЛИК – ЖАМИЯТ ТАҚДИРИДАГИ ЭНГ МАСЪУЛИЯТЛИ СОҲА”

Тиббиёт фанлари доктори, профессор, тажрибали жарроҳ Мурод Шавкатович ҲАКИМОВ билан суҳбат

миллаштириш зарур, токи беморнинг манфаатлари ҳар доим клиниканинг молиявий манфаатларидан устун туришини таъминлайдиган тартиб-қоидалар яратилмоғи керак.

Бир неча асосий йўналишни санаб ўтиш мумкин:

– давлат ва хусусий муассасаларда хизматлар учун ягона клиник стандартлар, текширувлар ҳажми ва жарроҳлик амалиёти учун кўрсатмалар клиниканинг мулкчилик турига боғлиқ бўлмаслиги;

– давлат ва хусусий клиникалар ўртасида соғлом рақобатни таъминлаш учун давлат ва хусусий муассасаларда хизматлар учун тенг нархларни ва шифокорлар учун тенг маош белгилаш;

– кучли аккредитация тизими. Мураккаб жарроҳлик муолажаларини бажариш ҳуқуқи клиниканинг жиҳозларига, жамоанинг малакасига, интенсив терапия мавжудлигига ва асоратларни бошқариш қобилиятига боғлиқ бўлиши;

– шифокорлар учун мажбурий касбий ривожланиш. Токи хусусий клиника шифокорлар фақат хизмат кўрсатадиган жойга айланиб қолмасин. Шифокорларнинг узлуқсиз малака ошириши, уларнинг илмий изланишлари йўлга қўйилмоғи (менимча, хусусий клиникалар ходимлари учун айрим талабларни белгилаш, чунончи, шифокорларнинг муайян фоизи илмий даражага эга бўлиши);

– давлат ва хусусий сектор яқин ҳамкорликда фаолият юритиши (улар рақобатчи эмас. Беморлар учун ягона йўл харитаси, ахборот алмашинуви, шошилинч тиббий ёрдам тизими ва мураккаб ҳолатлар бўйича ҳамкорлик умуммақсадимиз учун фақат наф келтиради);

– тиббиёт муассасалари рекламаси мониторингинг тизимини яратиш.

– **Шифокорлик касбининг аҳамиятини, ҳалқ ва жамият ҳаётида тутган ўрнини таърифласак, газета саҳифаси торлик қилади. Келинг, унинг бosh миссияси хусусида тўхталайлик. Жамият аъзоларининг соғлиқ-саломатлигига биринчи навбатда масъул ҳисобланган шифокорлар армияси вакили сифатида айтинг-чи, мамлакатимизда миллий тиббиёт қудрати (потенциали) ҳозирги замон талабларига нечоғлиқ жавоб беради? Илмий салоҳият, малака, тажриба алмашинуви, замонавий асбоб-ускуналар билан таъмин этилганлик, соҳа ичидаги тизим ва ҳоказо масалаларга умумлашма хулоса бериш мумкинми?**

– Бу саволга жавоб беришдан олдин шуни айтиш лозимки, жамият аъзоларининг соғлиқ-саломатлигига биринчи навбатда шифокорлар эмас, ҳар бир одамнинг ўзи масъул.

Мухтарам газетхонларимиз бу гапни тўғри талқин қилишларини сўраган бўлур эдим. Гап шундаки, шифокор инсонни даволайди, маслаҳат беради, касаллиқнинг олдини олишга ёрдам беради. Лекин одамнинг саломатлигига таъсир кўрсатадиган қарорларни ҳар қуни-ҳар соатда унинг ўзи қабул қилади. Нима ейди, қанча ҳаракат қилади, қандай дам олади, зарарли одатлардан ўзини тиядими-йўқми, профилактик куридан ўз вақтида ўтадими – буларнинг барчаси охир-оқибат унинг саломатлигига акс топади.

Амалиётда кўп учрайдиган муаммо шуки, одамлар баъзан саломатлик ҳақида касаллик пайдо бўлгандан кейингина қайғура бошлашади. Ваҳоланки, замонавий тиббиётнинг асосий йўналиши касаллиқни фа-

қат даволаш эмас, унинг олдини олиш ва эрта аниқлаш. Бу эса аҳоли ўртасида тиббий маданиятни шакллантириш масаласига бориб тақалади. Назаримда, тиббий маданият тарғиботи борасида кўп иш қилишимиз керак.

Саволга қайтиб, тиббиётимиз ҳолатига баҳо берадиган бўлсак, бугун Ўзбекистон тиббиётининг салоҳияти кечаги кун билан солиштирганда мутлақо бошқа даражага кўтарилди. Илгари беморларимиз айрим мураккаб ташхис ёки операциялар учун хорижа боришга мажбур бўлган, бугун унинг катта қисми ўзимизда амалга оширилмоқда. Юқори технологияли жарроҳлик, трансплантология, кардиофарроҳлик, эндоваскуляр

Хизмат юзасидан вилоятларга бажонидил бораман. Табиатан қишлоқ ҳаётини севаман, демоқчиман.

Сўнгги йилларда вилоятларимизда жарроҳлик сезиларли даражада яхшиланди. Илгари, асосан, пойтахтда амалга оширилган кўплаб юқори технологияли муолажалар вилоят ва туманларда аллақачон жорий этилган. Юзлаб мураккаб технологиялар вилоят даражасига ўтказилди ва минимал инвазив жарроҳлик амалиётлари туман даражасида ҳам амалга оширила бошланди. Айтмоқчиманки, Ўзбекистонда вилоят жарроҳлиги тез суръатлар билан янги босқичга кўтарилмоқда. Зарур ускуналар сезиларли даражада янгиланмоқда, замонавий техно-

логиялар пайдо бўлмоқда. Таъкидлаш ҳам зарурки, вилоят ва туман даражасида мураккаб операцияларга қодир малакали жамоани шакллантиришга қаратилмоғи зарур мақсадларимиз.

– **Халқ ва тиббиёт ўртасидаги муносабат ҳақида ўйлаганда ғалати формула келиб чиқаётгандек: шифокор қандай бўлса, халқ шундай бўлади. Ёки тескариси: халқ қандай бўлса, шифокори ҳам шундай. Башарти бу теорема ҳақида қабул қилсак, бизда бу борада аҳвол бундайроқ эмасми? Халқро тажрибаларни, хусусан, ривожланган давлатлардаги ривожланган тиббиёт мақомларига чиқиб бориш биз учун қанчалик реал орзу?**

– Шифокорлар ва беморлар битта жамиятда яшайди, бир хил умумий муҳит, ижтимоий-иқтисодий ва бошқа шароитларга эга. Бу эса юқорида кўрсатилган фикрга олиб келади. Шу маънода, “Шифокор қандай бўлса, халқ шундай бўлади, ёки тескариси – халқ қандай бўлса, шифокори ҳам шундай”. Лекин, аслида, шифокорларнинг ички дунёси кўпчилик тасаввур қилганидан кўра мураккаброқ.

Тиббиётимиз учун ривожланган давлатлар даражасига эришиш орзу эмас, бу – ҳақиқат!

Ўзбекистонда жарроҳлик катта ўзгаришларни бошдан кечирмоқда. Сўнгги йилларда юқори технологияли амалиётлар, эндовидеохирургик аралашувлари, трансплантация, юрак жарроҳлиги ва бошқа мураккаб соҳалардаги имкониятлар сезиларли даражада кенгайди. Бироқ жаҳондаги етакчи тиббиёт тизимлари даражасига эришиш фақат индивидуал замонавий операциялар ёки қимматбаҳо ускуналар масаласи эмас. Бу биринчи навбатда юқори сифатли кадрлар тайёрлаш, илмий мактабларни ривожлантириш, ягона клиник стандартлар, кучли узлуқсиз таълим тизими, даволаш натижаларини объектив мониторинг қилиш ва халқро тиббиёт ҳамжамиятига чинакам интеграцияни ўз ичига олади. Бу мақсад биз учун қанчалик реал? Бунга фақат тизимли ёндашув орқали эришиш мумкин. Биз нафақат халқро тажрибани ўзлаштиришимиз, балки юқори технологик амалиётларни ўз шароитимизга мослаштиришимиз, ўз илмий тадқиқотларимизни ривожлантиришимиз ва ёш жарроҳлар профессионал даражада ўсиши, тадқиқотлар билан шуғулланиши ва замонавий технологияларни ўзлаштириши учун муҳит яратмоғимиз керак.

– **Мустиқликл йилларида, айниқса, ҳозирги пайтда фуқароларимиз орасида хорижий клиникаларга бориш, операция қилдириш оммалашиб бормоқда. Аввало, мутахассис сифатида бундай ҳолат юзасидан қарашларингиз қандай? Қолаверса, хорижда даволаниш, айниқса, операция столига ётиш натижалари, яъни самара ҳисобикитоб қилинадими? Статистик маълумот борми?**

– Бу масалага икки жиҳатдан қараса бўлади. Биринчидан, одамлар ўз соғлигини кўпроқ кадрлай бошладилар ва шунинг учун даволаниш учун чет эл шифохоналарини танламоқдалар. Иккинчидан, маҳаллий соғлиқни сақлашга маълум даражада ишончсизлик мавжуд, аммо баъзи ҳолларда биз ўзимиз беморларга чет эл даволаниш тавсия қиламиз. Мавжуд расмий статистика бизнинг фойдамизга эмас.

Сўнгги тўрт-беш йил ичида чет элга даволанишга бораётган беморлар сони ортиб бормоқда. Масалан, 2021 йилда 32 мингдан ортиқ одам даволаниш учун чет элга борган бўлса, 2025 йилда бу кўрсаткич 65 мингдан ошди. Бироқ соғлиқни сақлаш соҳасидаги ҳақиқий вазият кўринганидан яхшироқ.

Яқин вақтгача оғир ва мураккаб жарроҳлик амалиётига муҳтож беморларнинг катта қисми чет эл даволанишга борар эди. Бу нафақат хорижий клиникаларга бўлган ишонч, балки маҳаллий жарроҳлиқнинг объектив чекланган имкониятлари билан ҳам боғлиқ эди, юқори технологияли ускуналарнинг етишмаслиги, минимал инвазив усулларнинг чекланганлиги, мураккаб реконструктив жарроҳлик амалиётлари, трансплантациялар, эндоваскуляр аралашувлар ва замонавий операциядан кейинги интенсив терапиянинг чекланганлиги. Бугунги кунда вазият тубдан ўзгарди.

Ўзбекистонда жарроҳлик сўнгги йилларда сезиларли ютуқларга эришди. Илгари фақат етакчи халқро клиникалар билан боғлиқ бўлган мураккаб муолажалар ҳозирги кунда мамлакатимизни кўплаб ихтисослашган марказларида бажарилмоқда. Замонавий, юқори даражадаги жарроҳлик учун зарур бўлган диагностика, анестезиология ва реанимация имкониятлари ҳам сезиларли даражада яхшиланди. Муҳими, нафақат техник даража, балки мутахассисларнинг касбий тайёргарлиги ҳам яхшиланди. Ўзбекистонлик жарроҳлар мунтазам равишда етакчи халқро марказларда амалиёт ўташяпти, халқро конгрессларда қатнашяпти, замонавий технологияларни ўзлаштириб, уларни маҳаллий амалиётга татбиқ этишяпти. Натижада кўплаб беморлар энди мамлакат ичида зарур бўлган юқори технологик жарроҳлик ёрдами олиш имкониятига эга. Илгари чет элга даволанишга бориш кўпинча мураккаб давонинг ягона варианты сифатида қабул қилинган бўлса, бугунги кунда бу эҳтиёж камроқ учрайди.

Бундан ташқари, аста-секин қарама-қарши тенденция пайдо бўлмоқда. Ўзбекистонда даволаниш учун хориждан беморлар мурожаат қилишяпти. Расмий статистикага кўра, 2021 йилда тахминан 32 минг бемор чет элдан бизга мурожаат қилган бўлса, 2025 йилда бу кўрсаткич 86 мингдан ошди.

Бироқ бу масала бизнинг мамлакатда аллақачон тўлиқ ўз ечимини топти дегани эмас, албатта. Баъзи ўта мураккаб технологиялар, ноёб операциялар ва юқори даражада ихтисослашган соҳалар ҳали анча ривожлантиришни талаб қилади.

– **Маълумки, шифокорнинг миллат, жамият, тараққиёт тақдирида тутган ўрнини таърифлаб тугатиб бўлмайди. Шундан келиб чиқиб, умуман, миллий медицинага, суҳбатлашиб ўтирганимиз учун шахсан Сизга катта даъволаримизни издор этишга ҳақлимиз. Ҳатто айтгим келади, ўзбек халқи мутлақо бошқача мақомларда яшамоғи керак, бунинг масъулияти кўпроқ шифокорларимиз зиммасига тушади, десак, тўғри бўладими? Ўзбек тиббиёти жуда катта тажрибага эга, салоҳияти улкан. Ушбу тажриба, салоҳият амалий ҳаётимизда ўз ифодасини топишини истаймиз. Ушбу истак рўёбга чиқмоқда деб ўйлайсизми?**

– Шифокорлик соҳаси жамият тақдирдаги энг аҳамиятли соҳалардан бири, бу фикрга тўлиқ қўшиламан. Миллат саломатлиги шунчаки тиббий кўрсаткич эмас. Бу мамлакатнинг меҳнатга лаёқатлилик қобилияти, халқнинг умр кўриш давомийлиги ва сифати, оилаларнинг фаровонлиги ва охир-оқибат бутун миллатнинг салоҳиятидир.

Бироқ мен нимаики муаммо бўлса, уларнинг ҳаммасига шифокорлар айбдор деб айтмаган бўлардим. Тиббиёт – улкан тизим. Ҳатто фавқулодда истеъдодли шифокор ҳам профилактика, эрта ташхис қўйиш, тиббий ёрдамдан фойдаланиш имконияти, ходимларни ўқитиш ёки одамларнинг ўз соғлиғига бўлган маданий муносабати масалаларини бир ўзи ҳал қила олмайди. Шу билан бирга, бизга, яъни шифокорларга қўйиладиган талаблар ҳақиқатан ҳам юқори бўлмоғи керак.

Ўзбекистон ҳақиқатан ҳам катта ва кучли тиббий салоҳиятга эга. Бизда бую анъаналар, кучли мутахассислар, илмий мактаблар, кенг клиник тажриба ва замонавий технологияларни тезда ўзлаштира оладиган ёш авлод шифокорлари бор. Менимча, жараён аллақачон бошланган, аммо биз яқунли мақсадга эришдик деб айтишга ҳали эрта. Энг катта хато – эришган натижаларга қараб, тўхтаб қолиш. Биз юқори сифатли тиббиёт бир неча етакчи марказларда эмас, балки бутун тизим учун стандарт бўлишини таъминлашимиз керак. Бунинг учун кучли тиббий таълим, илмий тараққиёт, шифокорларни доимий равишда тайёрлаш, даволаш натижаларини объектив баҳолаш, халқро ҳамкорлик ва энг муҳими, истеъдодли шифокорларга профессионал ўсиши ва мамлакатимизда ўз гоғларини амалга ошириш имконини берадиган шароитлар яратиш талаб этилади.

– **Мазмунли суҳбатингиз учун катта раҳмат!**

Дилмурод ҚИРГИЗБОЕВ
суҳбатлашди.

ХОТИРА-ЭССЕ

ИБРАТ САБОҒИ

(Машхур ҳуқуқшунос Ҳалима Муҳитдинова таваллудининг 110 йиллиги)

Инсон умрининг муносиб баҳоси эл-юртга келтирган нафи, одамлар қалбида қолдирган эзгу изи ва келгуси авлодларга кўрсатган ибрати билан ўлчанади. Зеро, эзгу амалнинг нури сўнмайди; унинг пок номи, яратган мактаби ва халққа қилган хизмати яшашда давом этади.

Халқимиз “Яхшининг номи учмас”, “Юк кўтарган юзага чиқади”, деб бежиз айтмаган. Зиммасига эл-юрт ташвишини олган, масъулиятдан қочмай, ҳаёт синовлари қаршисида ирода ва матонат кўрсатган инсонгина халқ меҳрига, тарих эътирофига сазовор бўлади.

Бугун биз хотирлаётган халқимизнинг асл фарзандларидан бири — таниқли ҳуқуқшунос, ўз даврининг моҳир судьяси, давлат ва жамоат арбоби Ҳалима Муҳитдинованинг умри ҳам ана шу эзгу ақиданинг ҳаётий ифодаси десак, асло муболаға бўлмайди.

У кишининг ёшлик ва ўсмирлик йиллари ўтган асрнинг мураккаб ҳамда зиддиятли даврига тўғри келган. Ҳалима Муҳитдинова ҳаётнинг энг масъулиятли соҳаларида қатъият ва жасорат кўрсатиб, ҳалол меҳнати, ташкилотчилик қобилияти, одамларга меҳр-эътибори билан жамоатчилик ўрта-сида юксак обрў-эътибор қозонди.

Бу матонатли аёл 1916 йилда Наманган вилоятининг Уйчи туманидаги қишлоқлардан бирида, оддий деҳқон оиласида дунёга келди. Ўша даврнинг оғир ижтимоий шароити, турли қийинчилик ва чекловларига қарамай, илм-маърифатга бўлган чексиз интилиши, меҳнатсеварлиги ва мустаҳкам иродаси туфайли шарафли ҳаёт йўлини босиб ўтиб, ўзидан ўчмас ном қолдирди.

Меҳнат фаолиятини жамоа ҳўжалиги котибалигидан бошлаган бу оқила аёл йиллар ўтиб, тинимсиз изланиши, қатъияти, касбий маҳорати ва раҳбарлик салоҳияти билан давлат ва жамоат арбоби даражасига кўтарилди. Бу юксалиш тасодиф ёки тақдирнинг инъоми эмас, балки ҳар бир босқичи машаққатли меҳнат, ўз устида ишлаш, билимга ташналик ва халқ ишончига муносиб бўлишдек юксак масъулият эвазига қўлга киритилди.

Тарих саҳифаларини варақлар экансиз, Ҳалима Муҳитдинованинг нафақат масъулиятли лавозимларда намоён бўлган ташкилотчилик салоҳияти, балки энг қалтис ва таҳликали вазиятларда кўрсатган юксак инсоний фазилатларига ҳам гувоҳ бўласиз. Инсоннинг асл қиёфаси осойишта кунларда эмас, балки мураккаб синовлар қаршисида қандай қарор қабул қилиши ва зиммасидаги масъулиятни қай даражада ҳис этиб бажаришида намоён бўлади.

Ҳалима Муҳитдинованинг ўз халқига бўлган чексиз муҳаббати, фидойилиги ва жасоратини тўла очиб берадиган муҳим бир тарихий воқеа 1944 йилда содир бўлган. Иккинчи жаҳон уруши ҳали давом этаётган, мамлакат иқтисодий ва ижтимоий жиҳатдан ниҳоятда оғир аҳволда бўлган бир пайтда Республика ҳукумати тизимида масъул вазифада ишлаётган Ҳалима Муҳитдинова ҳукумат даражасида тузилган махсус комиссияга раҳбарлик қилди.

Ховос тумани ҳудудидаги Жўйлангар, Сармиш, Совот ва Чанговул қишлоқларида энцефалит (бош мия шомоллаши) каби ўта хавфли касаллик тарқалиб, аҳоли бошига катта қулфат солади. Одамлар саросимага тушган, тиббиёт ожиз қолган таҳликали бир пайтда Ҳалима Муҳитдинова ўзига юклатилган вазифани шунчаки расмийлик юзасидан бажармасдан, ҳақиқий халқ фарзанди сифатида ўз ҳаёти ва саломатлигини хавф остига қўйиб, касаллик тарқалган қишлоқларда яшайди, аҳволни ўрганади. Машъум касалликдан азоб чекаётган инсонларга меҳр кўрсатиб, уларга жуда катта маънавий далда ва умид бағишлайди.

Шахсан Ҳалима Муҳитдинованинг талаби ва ташаббуси билан соғлом болалар касаллик тарқалган қишлоқлардан олиб чиқилиб, Тошкент вилоятининг Зангиота туманига жойлаштирилади ҳамда шу йўл билан уларнинг ҳаёти сақлаб қолинади.

Ҳалима Муҳитдинованинг қатъияти туфайли ҳатто Москвадан малакали шифокорлар касалликка қарши курашга жалб этилади. Зарур тиббий ва ташкилий чоралар қўрилиб, қўллаб ватандошларимизнинг ҳаёти сақлаб қолинади.

Бу жасорат у кишининг нақадар инсонпарвар эканини рўйирист кўрсатади. Ушбу фидойи аёл раҳбарлиқнинг асл моҳияти одамлардан узоқда туриб топшириқ беришда эмас, балки энг оғир вазиятда халқнинг ёнида бўлишда эканини ўз ҳаёти билан исботлаб берди. Зеро, чин раҳбар қулфат пайтда хавфсиз жой изламайди: бошига қулфат тушган одамлар билан бирга бўлади. Ҳалима Муҳитдинованинг бутун фаолиятида ана шундай инсонийлик фазилатлари устувор аҳамият касб этган.

Ҳалима Муҳитдинованинг Олий судга раҳбарлик қилган йиллари ҳам тарихнинг энг мураккаб ва синовли даврига тўғри келди. Суд тизими ва раҳбар кадрларга нисбатан турли таъйиқлар қулайган, қўллаб инсонлар тақдири қил устида турган, қўрқув ва таҳдиднинг совуқ шамоллари ҳукмрон бўлган шароитда ҳам у киши ўз виждонига, касбий эътиқодига ва адолат мезонларига хиёнат қилмади.

Адолатли судья учун фақатгина қонунни билишнинг ўзи кифоя қилмайди. Ундан мустаҳкам ирода, ҳолис тафаккур, пок виждон ва ҳар қандай пайтда ҳақиқатни ҳимоя қилиш жасорати ҳам талаб этилади.

У киши қайси раҳбарлик лавозимида ишласин, мансабини ўзига берилган имтиёз сифатида қабул қилмаган, аксинча, халқ ва қонун олдидаги улкан масъулият деб билган. Суд тизимининг обрўси ва нуфузини ҳимоя қилишда, нажот ва чора излаб келган инсонларнинг қонуний манфаатларини таъминлашда қатъият кўрсатган. Ҳар қандай таъйиқ қаршисида ҳам қонун ва виждонга таяниш мумкинлигини ўз фаолияти билан исботлай олган.

Ҳалима Муҳитдинованинг судьялик фаолиятидаги энг муҳим фазилатларидан бири — инсон тақдирига бефарқ бўлмаслик эди. Суд ҳужжати ортида инсоннинг ҳаёти, тақдири, ор-номуси ва келажаги турганини у чуқур ҳис қилганини бугун архивларда сақланаётган тарихий ҳужжатлар ҳам исботлаб беради. Ана шундай инсоний ва касбий фазилатлари туфайли бу покдомон аёл суд тизимида ўзининг ҳақиқий “ибрат мактаби”ни яратган кам сонли ва бетакор ҳуқуқшунослардан бири сифатида тарихда қолди.

Бу кишининг мазмунли ҳаёт йўли ва фаолиятида яна бир муҳим ҳақиқат яқол кўзга ташланади: юксак лавозим инсонни улуғ қилмайди, аксинча, инсон ўзининг ҳалол меҳнати, пок виждони ва эзгу амаллари билан лавозимга зеб беради. Ҳалима Муҳитдинова эгаллаган ҳар бир вазифасининг нуфузини халққа садоқатли хизмати билан юксалтира олди.

Умрининг сўнгги йиллари Тошкент шаҳридаги юридик техникум билан ўзвий боғлиқ ҳолда кечди. Мазкур таълим даргоҳида ёш авлодга ҳуқуқ илмининг сирларини ўргатди. Уларга фақат назарий билим бериш билан чекланмай, ҳаёт сабоғи, ҳалоллик, адолат, масъулият ва одаимийлик мезонларини ҳам сингдиришга интилди.

Чинакам устознинг умри ўз шогирдлари ҳаётида давом этади. Шу маънода, Ҳалима Муҳитдинованинг умри фақат ўзи яшаган йиллар билан чегараланмайди. Унинг ҳаёт ва адолат мактаби шогирдлари, издошлари ва у ҳақдаги эзгу хотиралар орқали ҳамон яшамоқда.

Айни пайтда муҳтарама устозимиз таваллудининг 110 йиллигини кенг нишонлаш, у кишининг номини абадийлаштириш бўйича қўллаб амалий ишлар қилинмоқда.

Бу мўътабар аёлнинг машаққатли ва шарафли ҳаёт йўли, ибратли фаолиятини очиб беришга қаратилган кенг қамровли автобиографик китоб нашр этилиши арафасида турибди. Шунингдек, ушбу фидойи инсоннинг ёрқин ва ўч-

мас қиёфасини катта экранда таваллудини рақам ҳужжатли фильм тайёрланмоқда.

Булардан қўзланган асосий мақсад — қайси давр ва қандай сиёсий-ижтимоий шароит бўлмасин, ўз халқи ва Ватанига содиқ қолиб, виждонан ва пок меҳнат қилган мўътабар ўзбек аёлининг ҳаёт мактабини кенг жамоатчиликка етказишдир. Ушбу китоб ва ҳужжатли фильм орқали бугунги ва келгуси авлод вакиллари Ҳалима Муҳитдинованинг босиб ўтган мураккаб, аммо шарафли ҳаёт йўли, судьялик фаолияти, давлат ва жамоат ишларидаги хизматлари, инсоний фазилатлари ҳамда устозлик мероси билан яқиндан танишади. Бу ёш авлодни инсон умрининг қадри, виждон олдидаги масъулият, ҳақиқатга садоқат ва халққа хизмат қилишнинг буюк маъноси ҳақида мушоада юритишга ундайди.

Бугун Президентимиз Шавкат Мирзиёев раҳбарлигида янгиланаётган Ўзбекистонда инсон қадрини улуғлаш, жамият ҳаётида адолатни қарор топтириш, қонун устуворлигини таъминлаш ҳамда хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш давлат сиёсатининг устувор йўналишларига айланди. Шу маънода, Ҳалима Муҳитдинованинг ҳаёти ва маънавий-ҳуқуқий мероси ғоят қимматли ва ибратлидир.

Дарҳақиқат, Ҳалима Муҳитдинова сингари фидойи инсонларнинг ибратли тақдири бугунги Янги Ўзбекистонни барпо этиш йўлидаги шиддатли ислохотларда фаол иштирок этаётган, давлат ва жамият бошқарувида ўз салоҳиятини намоён қилаётган замондошларимиз учун ҳам матонат ва жасорат намунасидир. Айни пайтда бу ҳаёт йўли судьялар, ҳуқуқшунослар, давлат хизматчилари ва мустақил ҳаётга қадам қўяётган ёшлар учун улкан маънавий сабоқдир.

Ҳалима Муҳитдинованинг халқ ва Ватан олдидаги хизматларини муносиб эътироф этиш, унинг пок номини абадийлаштириш ҳамда бой ҳаётий меросини келгуси авлодларга етказиш бурчимиздир.

АДОЛАТ ҚУЁШИ

**Замонлар алмашар, йиллар ўтар жим,
Тарихга айланар кеча ва бузун.
Аммо эзгу амал билан ўтди ким,
Эл қалбида яшар мангу, бус-бутун.**

**Ҳақ йўлин ёритган нурли бир сиймо,
Адолат сўзига бахш этган ҳаёт.
Ҳалима опанинг покиза умри –
Ватанга садоқат, халққа ибодат.**

**Виждони пок эди, оқ эди юзи,
Ҳақиқат жилоси порлар йўлида.
Маёқ деб билди эл ишончин, сўзин,
Қонунни муқаддас тутди дилида.**

**Олий суд минбари юксак бағоят,
Унда онг синалар, чархланар инсон.
Ўн йиллик меҳнат бу –
Минг йиллик заҳмат,
Матонат аталмиш ёрқин бир достон.**

**Оғир синовларда, машаққатларда,
Қатъият ҳамроҳи бўлди ҳар доим.
Бошин баланд тутди машваратларда,
Ўз виждони амрига қололди қоим.**

**Қиличи – ҳақиқат, қалқони – қонун,
Эътиқоди эзгу қалъа бу юрак.
Эл ташвишин зиммага олиб,
Халққа хизмат қилди кун-тун, жонҳалак.**

**Она эди – меҳри тонгдек мусаффо,
Фарзанд тарбияси – энг олий бурчи.
Судья эди – одил, донишманд, доно,
Адолат тимсоли, элнинг суянчи.**

**Бу икки калима – муқаддас мақом,
Бир умр шарафлаб тутилмиш бошда.
Диёнат аҳлига эш этилган ном
Бугун, мана қутлуг бир юз ўн ёшда...**

**Қуёш ботар, аммо зиёси сўнмас,
Ойдин одамларнинг амали эзгу.
Кимки Ҳақ йўлида нур таратди, бас,
Авлодлар қалбида қолажак мангу.**

Албатта, инсон умрининг энг муносиб баҳоси — унинг ортидан айтиладиган эзгу сўз ва давом этадиган хайрли ишлариридир. Зеро, бу энг катта ибрат сабоғидир. Халқ қалбига муҳрланган ном тарих саҳифаларидан ўчмайди.

Ҳалима Муҳитдинованинг адолатга, халққа ва Ватанга бахшида умри ана шундай боқий умрлар сирасига киради.

Холмўмин ЁДГОРОВ,
Ўзбекистон Республикаси
Судьялар олий кенгаши раиси.

ФАРҒОНА ТОМОНЛАРДА

ВИЛОЯТ ҲОКИМИ ЎҚУВЧИЛАРГА ДАРС ЎТДИ

Фарғона вилояти ҳокими Хайрулло Бозоров “Янги Ўзбекистон” массивидаги Экошаҳарда янгидан қад ростлаган Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги ихтисослаштирилган мактабнинг Фарғона филиалига ташриф буюриб, тантанали “Биринчи кўнғирок” тадбирида иштирок этди.

Тадбирда давлатимиз раҳбари бошчилигида таълим тизимини ривожлантириш, ёшларнинг интеллектуал салоҳиятини юксалтириш ҳамда улар учун муносиб шароитлар яратишга алоҳида эътибор қаратилаётгани таъкидланди. Вилоят раҳбари бу йил ушбу кенг ва замонавий даргоҳга қадам қўйган 72 нафар 1-синф ўқувчисини мустақиллигимизнинг 35 йиллиги, “Билимлар кўни” ҳамда янги мактаб биносининг очилиши билан қутлаб, юксак марраларни забт этишларида омад тилади. Вилоят ҳокими томонидан мактаб жамоасига китоблар жамланмаса топширилди.

Жаранглаган илк кўнғирокдан сўнг меҳмонлар мактабда яратилган шароитлар, ўқув лабораториялари ва замонавий синф хоналарини кўздан кечиришди. Ўқувчилар ўзлари яратган таълим платформаси ҳамда робототехника йўналишида эришган натижаларини намойиш этдилар.

Сўнгра вилоят ҳокими Хайрулло Бозоров 10-синф ўқувчилари учун “Келажак соати” дарсини ўтди. Самимий ва очиқ мулоқот руҳида кечган машғулотда ёшлар ҳаётида билим ва маърифат, миллий кадриятларга ҳурмат ҳамда Ватанга муҳаббатнинг аҳамияти ҳақида сўз юритилди.

Маълумот ўрнида: мазкур муассасада 432 нафар ўқувчига 48 нафар ўқитувчи-педагог таълим бермоқда. Ўтган 2025-2026 ўқув йилида 360 нафар ўқувчидан 110 нафари миллий, 7 нафари эса халқаро сертификатни қўлга киритди.

ҚИШЛОҚ ЭМАС, АНЖИРЗОР

Бувайда туманидаги Оққўрғон қишлоғига кириб келар экансиз, бу манзилнинг бошқа қишлоқлардан фарқини дарҳол сезасиз. Бу ерда анжир шунчаки мева эмас. У — ҳар қишлоқнинг нони, ризқи, иси, таъми ва ҳатто хотирасидир. Бундан қарийб бир аср аввал атоқли адиб Абдулла Қаҳҳор “Ўтмишдан эртақлар” қиссасида ушбу қишлоқ ҳақида шундай ёзган эди: “Оққўрғон қишлоқ эмас, анжирзор экан. Боғлар, чорбоғларда бошқа мева кўринмайди, нукул анжир”.

— Ҳосилни териб олишнинг ҳам ўзига хос сир-синоати, гашти бор, — деди боғбон Холдорали Тожиев. — Анжир бирданига пишмайди. Шунинг учун уни кун оралатиб, саралаб терамиз. Мавсум бир ойдан ортиқ давом этади. Унинг қурилгани ҳам пул бўлади. Ҳар йили анжирзордан 30-40 миллион сўм атрофида даромад оламиз. Уй-жой қуриш, фарзандлар таълим-тарбияси, тўй-томошалар... Буларнинг барчасида шу боғнинг ҳиссаси бор.

Анжир етиштиришнинг ўзига хос заҳмати бор. Қишда дарахтлар тулроққа кўмилади. Совуқлар ортда қолган, баҳорда яна кўмишдан чиқарилади. Шох-шаббаларига шакл берилади. Ёз келиши билан боғбонларнинг қўли қўлига тегмай қолади. Қўл етмайдиган шохлардаги мевалар махсус илгаклар ёрдамида териб олинади. Бозорга жўнатиладиган қутиларнинг усти анжир япроқлари билан ёпилади. Бу ҳам оққўрғонлиқларнинг йиллар давомида шаклланган тажрибасидир.

Дарҳақиқат, бу мевадан анжир қоқи, мураббо, повидло, пюре, шарбат каби турли маҳсулотлар тайёрлаш мумкин. Уларни қадокланган ҳолда нафақат ички бозорга, балки ташқи бозорларга ҳам чиқариш имконияти мавжуд. Шу маънода, Оққўрғон анжири яқин йилларда миллий брендга айланиб кетса ажаб эмас.

Шерзод ҚОРАБОЕВ.

✓ **МАРАФОН**

Баъзан шаҳарнинг кайфиятини унинг кўчаларидан англаш мумкин. Назаримда, шу йилнинг 6 сентябрь куни Тошкент кўчалари одатдагидан бошқача эди. Бу тонгда пойтахтни автомобиллар шовқини эмас, балки минглаб инсонларнинг қадам товушлари эгаллади. Кимдир марра сари дадил интилди, кимдир илк бор беш километрни босиб ўтди, яна кимдир учун эса бу югуриш соғлом ҳаёт сари ташланган навбатдаги қадам бўлди. Бир қарашда турли мақсадлар, турли ёш ва турли имкониятлар. Аммо уларнинг барчасини бирлаштирган битта жиҳат бор эди: ҳаракат.

ОММАВИЙ СПОРТ СОҒЛОМ
ҲАЁТГА ЧОРАЛАЙДИ

Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 35 йиллигига бағишланган “Tashkent International Half Marathon – 2026” ана шундай кайфиятда ўтди. Профессионал спортчилар билан бир қаторда ҳаваскорлар, ёшлар, хорижий меҳмонлар ҳамда инклюзив старт иштирокчиларини жамлаган тадбир кўлами билан ҳам, мазмуни билан ҳам эътиборга молик бўлди. Беш йўналишдаги стартларда қарийб 24,5 минг киши қатнашгани югуриш тобора кенгроқ аудиториянинг қизиқишига айланаётганини кўрсатди. Иштирокчилар 5 километр масофадаги оммавий югуриш ва 21,097 километр узунликдаги ярим марафонда ўз имкониятларини синодан ўтказди. Аслида, бу киши масофа ўртасидаги фарқ фақат километрлар билан ўлчанмайди. Беш километр ким учундир спортдаги илк жиддий синов бўлса, 21 километр узоқ мuddатли тайёргарлик, ирода ва чидамлиликни талаб қилади. Шу боис Тошкентдаги ярим марафон профессионал спорт билан оммавий спорт ўртасидаги масофани қисқартирган тадбирлардан бирига айланди.

Марафоннинг халқаро миқёси ҳам алоҳида эътиборга молик. Мусобақада 50 та мамлакатдан 2 мингдан зиёд хорижий иштирокчи қатнашди. Улар орасида дипломатик корпус ва халқаро ташкилотлар вакиллари ҳам бор эди. Қарийб 600 нафар иштирокчининг махсус инклюзив стартларда қатнашгани эса спорт майдони тобора кенгроқ одамлар қатлами учун очилаётганидан далолат беради. Бироқ бу тадбирни фақат югуриш мусобақаси сифатида баҳолаш унинг моҳиятини тораيتирган бўларди. Чунки бугун оммавий спорт тушунчаси профессионал стадионлар ва юқори натижалар билангина чекланиб

қолмаяпти. Спорт аста-секин одамларнинг кундалик турмушига кириб, соғлом ҳаёт тарзининг бир қисмига айланмоқда. Югуриш эса бунинг энг содда ва оммабop кўринишларидан биридир. Бунинг учун катта маблағ, мураккаб жиҳоз ёки махсус майдон шарт эмас. Инсон ўз маҳалласида, богда ёки шаҳар кўчасида машгулоти бошлаши мумкин: бугун бир неча юз метр, эртага бир километр, вақт ўтиб эса беш километр. Муҳими, натижадан олдин одат шаклланади: ҳаракат қилиш одати.

Шу жиҳатдан 5 километрлик оммавий югуришнинг йирик халқаро марафон дастуридан жой олиши бежиз эмас. Чунки 21 километр ҳамма учун бирдек осон мақсад саналмайди. Беш километр эса спортга эндигина қадам қўяётган инсон учун ҳам эришиш мумкин бўлган маррадир. Натижада катта спорт тадбири шунчаки томоша майдони бўлиб қолмай, ҳар ким ўз имконияти даражасида иштирок эта оладиган очик майдонга айланади. Тошкентдаги ярим марафонда иштирокчиларнинг қарийб 53 фоизини аёллар ташкил этгани ҳам эътиборга молик кўрсаткич бўлди. Бу рақам спортга қизиқувчилар аудиторияси кенгаётганини, жисмоний фаол-

лик эса жамиятнинг турли қатламлари учун тобора умумий қадриятга айланаётганини кўрсатади. Марафоннинг халқаро иштирокчилари эса тадбирнинг яна бир қиррасини намоён этди. Бугун йирик спорт мусоба-ла, мураккаб жиҳоз ёки махсус майдон шарт эмас. Инсон ўз маҳалласида, богда ёки шаҳар кўчасида машгулоти бошлаши мумкин: бугун бир неча юз метр, эртага бир километр, вақт ўтиб эса беш километр. Муҳими, натижадан олдин одат шаклланади: ҳаракат қилиш одати.

Спортнинг рақамли майдондаги кўлами унинг бугунги қиёфасини янада тўлдирмоқда. Мусобақада натижаларни электрон қайд этиш, югуриш жараёнини онлайн кузатиш имкониятлари яратилди. Тадбирнинг ижтимоий тармоқлардаги қамрови 13 миллиондан ошгани марафон аудиторияси Тошкент кўчалари билан чекланмаганини англатади. Эндиликда спортчи марра чизигини кесиб ўтиши билан унинг натижаси нафақат стадиондаги, балки рақамли макондаги минглаб томошабинларга ҳам етиб боради.

Фарангиз АБРУЕВА,
“Hurriyat” мухбири.

✓ **ЭҲТИРОМ**ИЛДИЗИМ –
УЧКЎПРИКДА

Бир яқиним: “Инсондаги илк таассурот бутун умр ўзгармай қолади”, деган эди. Илллар давомида мен бу фикрнинг нақадар ҳақиқат эканлигини тушуниб етдим. Биласизми, ҳаётимда, айниқса, икки инсон жуда чуқур из қолдирган. Бири – устоз сифатида назм гулшани ичра сайр эттирган, бири эса мени устоз дея эътироф этган. Янада муҳими, улар Учкўприк фарзандларидир.

Фаргона тонглари бошқача бўлади. Бу ерда қуёш ҳам тоғлар ортидан аста бош кўтариб, аввал боғларга, кейин далаларга, сўнг инсонлар қалбига нур сочади. Учкўприкнинг серҳосил тупроғи, ариқлар бўйидаги тоғлар, баҳорда гулга бурканган боғлар ва меҳнаткаш одамлари инсон тақдирига ўз муҳрини босади. Ана шундай муборак заминда камол топган иқтидорли фарзандлардан иккиси – Фарида Афрўз ва Шуҳрат Орифдир.

Инсон қаерга бормасин, қанча юксакликларга кўтарилмасин, унинг қалбида болаликнинг бир манзили яшайди. Бу манзил унинг илдизи, унинг руҳий қуввати, унинг энг пок хотираларидир. Фарида Афрўз учун ҳам, Шуҳрат Ориф учун ҳам ана шу манзил – Учкўприк.

Кўҳна тупроқнинг хиди, она алласи, қишлоқ оқшомларидаги суҳбатлар, меҳнат билан ўтган кунлар, элнинг дарди ва қувончи улар қалбига сўз уруғини сочди. Кейин бу уруғлар шеърга, мақолага, қалбларни уйғотувчи сатрларга айланди.

Фарида Афрўз шеъриятини ўқиган инсон унинг сатрлари ортида бир аёл қалбининг нафосатини, бир она юрагининг меҳрини ва бир ватандошнинг юртга муҳаббатини кўради. Унинг мисралари гоҳ баҳор шамолдек майин, гоҳ тоғ сойидек шиддатли. Шоира сўзини безак сифатида эмас, қалбнинг овози сифатида қабул қилди. Шунинг учун ҳам унинг ҳар бир шеърдада самимий нафас олади.

Гўёки у шеър ёзмайди, балки қалбида йиғилган нуруларни қозога кўчиради. Бу нуруларнинг илк манбаи эса болалиги кечган Учкўприк осмони, онаси айтган эртақлар, қишлоқнинг содда ва меҳрибон одамлари эди.

Шуҳрат Ориф ижодида эса ҳаётнинг ўзи бор бўй-баста ила гавдаланади. Унинг қалами инсон тақдирига бефарқ эмас. У эл дардини ўз дардидек

ҳис этади. Шунинг учун унинг шеърлари ҳам, публицистик чиқишлари ҳам ҳаёт ҳақиқати билан суғорилган. У сўзнинг масъулиятини яхши англайдиган ижодкорлардан. Унинг учун қалам – нафақат ижод қуроли, балки халқ олдидаги виждон омонатидир.

Шуҳрат Орифнинг ҳар бир асарида Ватанга муҳаббат, халққа садоқат ва инсонга эҳтиром туй-

ғуси сезилиб туради. Унинг сатрлари ўқувчини ўйлашга, мушоҳада қилишга ундайди. Зеро, ҳақиқий ижодкорнинг вазифаси нафақат ёзиш, балки инсон қалбида нур уйғотишдир.

Фарида Афрўз ва Шуҳрат Орифнинг ижод йўллари турлича бўлиши мумкин, аммо уларни бирлаштириб турган муқаддас пайвасталик бор. Бу – туғилган юртга муҳаббат риштасидир.

Учкўприк улар учун оддий географик ҳудуд эмас. У – хотиралар бешиги. Илҳом булоғи. Қалб кўргони. Улар қайси шаҳарда яшамасин, қайси минбарда сўзламасин, қалбининг бир бўлағи ҳамон Учкўприк кўчаларида кезиб юради. Чунки инсоннинг илдизи қаерда бўлса, унинг руҳи ҳам ўша ердан озик олади, деган гап бежиз айтилмаган.

Бугун нафақат учкўприкликлар, балки бутун юртимиз ахли бу икки ижодкор билан фахрланишади. Улар эса ўз навбатида туғилиб ўсган юрт номини юксалтириб келмоқда. Бирининг шеърларидан меҳр ва нафосат жилваланса, иккинчисининг сўзларида ҳаёт ҳақиқати ва фуқаролик жасорати намоён.

Вақт ўтади, авлодлар алмашади. Аммо ҳақиқий сўз соҳиблари қолдирган маънавий мерос яшайверади. Фарида Афрўз ва Шуҳрат Ориф ҳам ана шундай ижодкорлар сафидадир. Уларнинг асарларини мутлоаа қилган ҳар бир китобдон сатрлар орасида Учкўприкнинг мусаффо ҳавосини, Фаргонанинг файзли тонглари ва меҳнаткаш инсонларнинг самимий табассумини ҳис этади.

Зеро, буюк дарахтнинг шоҳлари осмонга талпинса ҳам, унинг кучи илдизида бўлади. Шу боис уларнинг ижодида ҳам Ватан ҳиди, халқ меҳри ва туғилган заминнинг барҳаёт нафаси яшайди.

Ўқтамхон АҚБАРОВА,

Ўзбекистон Журналистлар уюшмаси аъзоси.

✓ **БУНИ ҲАЁТ ДЕЙДИЛАР**

Августда ўрик пишиғи

ёхуд шоир хонадонидида ўрикхўрликдан бенасиб қолганим ҳақида

Ёзнинг сўнгги оёи — август бошларида жаннатмонанд Бойсуннинг сулим гўшаларидан бири Юқори Маҷайда ижодий сафарда бўлишга тўғри келди. Ушбу маҳалладан бир қишлоқ пастда мен учун энг қадрига бўлган инсонлардан бири — таниқли ижодкор, шоир Абдимурод Худойбердиев умргузаронлик қиладилар. Шаҳардан чиқишда ижодий сафардан сўнг шоир акаимизнинг дилтортар суҳбатларини олишни ҳам ўзимча режа қилгандим.

Бироқ борар манзилимиз Юқори Маҷайдан яна 15-16 чакрим олисдаги баланд тоғлар бағрида эканлиги боис мўлжалдан анча кеч — кунботар маҳалда ортага қайтдик. Шоир хонадонидида кечадиган суҳбат орта қишлоқнинг аллақачон англаган бўлсам-да, шундоқ дарвозалари ёнидан ўтиб, индамай кетишни ўзимга эч кўрмадим. Шоир халқи табиятан кўнгли нозик хилқат эканлигини билганим боис ҳеч бўлмаса оёқ учиди бўлса ҳам Абдимурод ака билан бир зум ҳолашиш ниятида дарвозалари қаршисида тўхтадик. Неча йиллар оралатиб шу томонларга ижодий сафар қилганим-у, бир қур бўлса-да, ҳолашмай кетиб қолганимни эшитсалар, домангир, яъни хафа бўлишлари табиий эди-да.

Кўча дарвозадан қилган қақирғимизни эшитган шоирнинг ўзлари неваралар қўршовида бизга пешвоз чиқдилар. Бир-биримизни бағримизга босиб, дийдорлашдик. Сўнгги бор шаҳарда кўришганимда соғлиқларини анча олдириб қўйганларини қўриб, ташвишлангандим. Ҳайтовур, саломатлиқни тиклаб, анча тетиклашибдилар. Чехраларига нур, руҳиятларига сокинлик қайтганини қўриб, дилим равшанлашди.

— Хайрият, муҳаррир укажонимни кў-

рар кун бор экан-да, — дея уйга таклиф қилди. — Бугун кетиш йўқ, тонгача дарё лабидидаги сўрида суҳбат қиламиз, — деганча ҳовли тўрига, дарё суви овози шарқираб эшитилаётган қуюқ дарахтзор томон ишора қилди у.

Вазиятни тушунтириб, узримизни айтдик. Биз томондан “ноинсофлик” бўлаётганини англаб турган бўлсак-да, “ширин ижодий суҳбат”ни бошқа кунга қолдиришларига ижозат сўрадик.

— Ўрик пишди қишлоқда, ҳеч бўлмаса, бирор соат ўтириб, ўрикхўрлик қилинлар... Шунча йўл босиб, кўча дарвозадан қайтиш нимаси?

Кун кеч бўлгани, ҳали ишхонада ҳам қиладиган ишлар борлигини айтиб, шоир акаимиз хонадонига яқин ойлари ичидида меҳмон бўлишни ваъда қилиб, ижозатлари билан шаҳарга қайтдик.

...Ва йўл-йўлақай Дарбанд дарасининг шом пайтидаги афсонавор манзараларига маҳлиё бўлган ҳолда беҳитиёр Абдимурод аканинг ўрикхўрлик ҳақидаги таклифлари ёдимга тушса-чи... “Қанақаси ўрикхўрлик, шоир ҳазиллашмадиларми, ёзинг сўнгги ойда-я?”

Ҳаёлимдан кечганини ташимга чиқаришни билиб-билмай бир зум ўзимча фикрладим. Ниҳоят, ёнимда машина бошқараётган ҳамроҳимдан нажот кутгандек:

— Шоир ўрикхўрликка таклиф қилганларини сиз ҳам эшитдингизми? — дедим.

— Нега эшитмадингиз, бир эмас, бир неча марта даъват қилдилар, лекин эътибор қилмадингиз.

— Шу паллада ўрик пишадими? Тўғри, бир вақтлар эшитгандим, баланд тоғ қишлоқлари, масалан, Маҷайдан анча юқоридаги Ўрикли қаби қишлоқларда ўрик пишишини.

— Бор бўлинг-э, Маҷай, Юқори Ма-

ҷайда ҳам энди пишди ўрик. Тунов кунли келиб кетгандим. Пишгандаям, ҳали ёра. Бирор ҳафтада ғарқ пишади, шекилли.

Қизик, Бойсуннинг Шеробод-Бандихонга туташ ҳудудларида ўрик апрелда, шаҳар ҳудудида май-июнда, бу томонларда августда ўрик пишади. Эшитганимга кўра, Ўрикли, Яққатол қаби қишлоқларда ҳатто сентябрга бориб ўрик сарғайаркан.

Мана, Бойсуннинг ўзига хос мўъжизакорлиги. Бир ном билан аталувчи ҳудудда тўрт фаслнинг уч фаслида ўрик пишиғи ўтади. Бундан ортиқ мўъжизанинг ўзи бўладими ахир?

Эртаси кун Юқори Маҷай маҳалласида картошқачилиқни ривожлантириш лойиҳаси доирасида бориб кўрганим — ибратли ишлар ҳақидаги нарсани қоралаб турганимда, туман ҳокимлиги матбуот хизмати раҳбари Юнусбек Холиёров алоқага чиқиб қолди.

— Ассалому алайкум, устоз! Кеча Маҷай томонларга ўтгандим, муҳим йиғилиш бор эди. Тадбирдан сўнг бир-иккита яхши видеотасвир ва суратлар олиш учун хонадонларга кирдим. Қизиги, Маҷай томонларда айнаи ўрик пишиғи бошланибди. Жуда чиройли тасвирлар, суратлар олинди. Сизга ҳам ташлаяпман, қўриб завқ олинг, дедим.

— Бир-биримиздан беҳабар бир кунда бир манзилга ижодий сафар қилибмиз, — дейман Юнусбекдан видеотасвирлар учун миннатдор бўлиб. — Мен баланд тоғ ҳудудида чиққаним туфайли беҳабар қолибман-да. Аммо-лекин тасвир ва суратлар учун ташаккур!

Юнусбекка шоир билан бўлган кечаги воқеани, ўзим англамаган ҳолда соддалик туфайли “ўрикхўрлик”дан бенасиб қолганим ҳақида гапириб бердим. Роса қулишдик...

Дарвоқе, Юнусбекнинг тасвирларини томоша қилиб, Бойсун ҳақиқатан ҳам жаннатмонанд юрт, бу ерда ҳар қадамда бетакрор табиат мўъжизаларига дуч келишингиз оддий ҳол эканлигига, бу макон ҳақиқатан Аллоҳ назари тушган жойлигига яна бир бор амин бўлдим.

Мана, юртимизга тирамоҳ нафаси қилиб келди. Тоғларга эса тирамоҳ янада аввалроқ ташриф буюради. Ўрик дарахти куз нафаси ҳали қилиб келиб-келмай биринчилардан бўлиб сарғайиб, барг тўкадиган дарахт. Демак, Маҷай зардоқларига ҳам туманимизнинг бошқа ҳудудларидан аввалроқ барг тўкади. Лекин бунгача унинг ҳосиллари пишиб улгуриши керак... Бу қаби ноёб табиат ҳодисасига ҳар жойда эмас, Бойсундек мўъжизаларга бой маъвода гувоҳ бўлиш мумкин.

Ҳамкасбим олган видео ва суратларда август ойининг сўнгги кунлари бўлишга қарамай, Маҷай боғлари, ҳовли-уйлардаги зардолу дарахтларининг майин шамолда қолганиб турган шохлариди қизил, сариқ рангдаги ўрик меваларини қўриб, Яратган Эгам биз инсонларга қанчалик гўзал ризқларни ато этганлигини тасаввур қиламан.

Дарвоқе, соддаликми, эътиборсизликми боис Абдимурод аканинг хонадонидидаги ўрикхўрликдан бенасиб қолганим, балки, яхшилик учундир. Бир яхшиликки, илоҳим, келгуси ўрик пишиғига ҳам умримизни зийда қилиб, шоир ҳовлисидаги сўрида, куз арафасида ғарқ пишган зардолу дарахтлари сосида ўтириб, ширин давра атрофида ўрикхўрлик қилиш на-сиб этса...

Даврон ОРИФ,
журналист,
“Бойсун” газетаси
бош муҳаррири.

ЭЛ СУВ ИЧГАН ДАРЁЛАР

ЎЗБЕКХОН — ЭЛИМ ФАРЗАНДИ

Шарқшунос олим, моҳир дипломат ва давлат арбоби Ўзбекхон Рустамовни ёд этиб...

Аслида, табиат билан инсонни бир-биридан айро қилиб сира ажратиб бўлмайди. Яқинда “шажара” сўзининг луғавий маъноси ҳақидаги мақолага дуч келдим. “Шажара” арабчадан ўгирилганда “дарахт” деган маънони билдирар экан. Бундай қаралса, инсон умри ҳам дарахтга ўхшайди. Ерга экилган уруғ ва куртак униб чиқади, кўкаради, гуллайди. Одамлар унинг мевасидан, соясидан баҳраманд бўлади.

Яратганга шукурки, ҳаётда ўзининг эзгу амаллари, яхшилиги, ҳалол меҳнати билан “ҳазрати инсон” номини кўкка кўтариб, улуғлаб келаётган одамлар кўп. Ана шундай инсонлардан бири Ўзбекхон Рустамов эди. Ўзбекхон ака Абдурахмон Жоминининг:

“Халоллик, покликда чиқар яхши ном, Хайлингда бўлсин яхшилик мудом, — деган сатрларини жуда яхши кўрардилар. Ўзлари ҳам ҳаётда яхшиликни шиор қилиб, одамларга фақат эзгулик улашиб яшаган инсон эди.

Ўзбекхон Рустамов агар ҳаёт бўлганларида юз ёшга тўлган бўларди. **Ҳа, бу йил таниқли давлат ва жамоат арбоби Ў.Рустамов таваллудининг 100 йиллиги нишонланмоқда.** Аммо бир ҳақиқат бор: инсон умри кўпинча йиллар билан эмас, уни қандай ўтказгани ва мазмуни билан ўлчанади.

1926 йилнинг 11 сентябри... Ўша куни Тошкент шаҳридаги зиёлилар оиласида ўғил фарзанд дунёга келди. Бу — Аъзамхон ака ва Вазираҳон опаларнинг орзуси ушалган кун эди. Катта қизи Лазизахондан сўнг дунёга келган фарзандга кам учрайдиган исм қўйилди: Ўзбекхон деб!

Тарихга мурожаат қиладиган бўлсак, Ўрта Осиё тарихида Ўзбекхон исмли шахс ўтган. У Олтин Ўрда хонлари орасида энг машҳури бўлган. Ўзбекхоннинг ўттиз йиллик ҳукмронлиги даврида Олтин Ўрда қудратли давлатга айланган. У ҳақда машҳур араб сайёҳи Ибн Баттутанинг “Саёҳатнома” асарида анчагина маълумотлар бор. Ҳатто ўша хоннинг бўйруғига кўра, 1314 йили Эски Қримда ҳашаматли макбара қурилган.

Қаҳрамонимиз Ўзбекхон Рустамовга Ўзбекхон деб исм берилишининг аслида бошқа сабаби бор. Бу исм билан боғлиқ масалада Ўрта Осиёнинг миллий чегараланиши даври кўз ўнгимиздан ўтади. Бу пайтда миллат зиёлиларининг мустақил Ўзбекистон госяси йўлидаги уринишларини, катта жашоратини кўриш мумкин. Ўзбекхон аканинг отаси Аъзамхон домла саводхон ёшлар қаторида ташкилий ишларда фаол қатнашарди. Айнан ўша кезлари оилада тўнғич фарзанд қутилаётган эди. Бундан хабардор бўлган ошна-оғайнилари: “Агар қутилаётган фарзанд ўғил бўлса, унга Ўзбекхон деб исм берсангиз, ажойиб иш бўларди”, — деган фикрни билдиришарди. Бу ният Аъзамхон акага ҳам маъқул тушарди. Бироқ тўнғич фарзанди қиз бўлгани сабабли унга Лазизахон деб исм қўйишарди. Орадан уч йил ўтар-ўтмас ўғил фарзанд дунёга келади. “Кечикиброқ бўлса-да, орзуга етдик”, — деб ота-онаси унга Ўзбекхон деб исм қўйишарди.

“Исмининг ҳам юки бор”, дейишарди. Ота-она, миллат ойдинлари нияти ила қўйилган Ўзбекхон исмининг юки оғир ва масъулиятли эканини анлаган Ўзбекхон Рустамов қачон, қаерда бўлмасин, шу исм юкини оқлашга ҳаракат қилиб яшаган инсон эди.

1945 йилда ўрта мактабни тугатган Ўзбекхон олдида икки йўл пайдо бўлади. Бири — Москвадаги Халқаро муносабатлар институтига таҳсил олиш, иккинчиси — Тошкентдаги олий ўқув даргоҳида ўқиш. Ота рози, лекин она... Ўғил она кўнглига қараб, Ўрта Осиё университетининг шарқшунослик факультетида ўқий бошлади.

Талабалик йилларида фидойи устози, доцент Илья Альбертович Киссеннинг биттагина орфографик хато учун “икки” қўйиб: “Рустамов! Сиз ўзбексиз, исмининг ҳам Ўзбекхон! Сизнинг ўз она тилингизда бирорта хато қилишга ҳақингиз йўқ!” дея берган дақиқ сабоғи Ўзбекхон домла учун бир умрлик шиорга айланди.

У она тили билан бирга рус, инглиз, араб, турк ва форс тилларини ўрганди. Буларнинг бари чет элларга қилган сафарларида, халқаро анжуманларда, нуфузли минбарларда туриб сўзга чиққанда ҳамда илмий изланишларида мушуқлини осон қилди.

Ўзбекхоннинг отаси Аъзамхон домла ҳақиқий маърифатпарвар киши эди. Бугун ёши олтимишдан ошганлар 1968-1972 йилларда академик Қори Ниёзий билан биргаликда Ўзбекистон телевидениеси орқали фарзанд тарбияси, ота-онанинг бурчи ва ўрнига бағишланган кўрсатувларни эслашлари мумкин. Миллионлар назарига тушган бу кўрсатув — “Ота-оналар университети”нинг ташкилотчиларидан бири республикада хизмат кўрсатган ўқитувчи Аъзамхон Рустамов эди.

Дарвоқе, 1991 йили Тошкентнинг Ибн Сино мавзесида жойлашган ўрта мактабга Аъзамхон Рустамов номи берилди. Домланинг шоғирдлари ҳақида ҳақ кетганда, таниқли олимлар Аҳрор Тўлаганов, Содиқ Азимов, Ҳабиб Турсуновларнинг номлари тилга олинишининг ўзидёқ Аъзамхон домланинг қанчалик ҳурматли инсон бўлганидан далолат. Бу оилада ким нимага эришган бўлса, ҳаммасини ҳалол меҳнати натижасида қўлга қиритган. Бунга Рустамовларнинг ҳаёт дафтарини кўздан кечирган киши амин бўлади.

Розахон опа. У Ўзбекхон аканинг олтимиш йилдан ортиқ аҳил-иноқ умргузаронлик қилган семимли рафиқаси, беш қизнинг онаси. Шу ўринда Ўзбекхон аканинг хотираларига мурожаат қилсак:

“Фикри ожимимча, ҳар бир инсоннинг ҳақиқий дўсти — бу унинг ота-онаси ва жуфти ҳалоли бўлса керак. Тақдир менга Розахондек ажойиб аёлни жуфти ҳалолликка насиб этган экан, Яратганга минг бора шуқрона-

лар айтаман”, — деб ёзгандилар.

Таниқли журналистлар Набижон Боқий ва Анварбек Халиловлар опанинг етмиш беш ёшга тўлиши муносабати билан ажойиб мақола ёзишган экан. Ана шу мақоладан бир парча:

“Дилбәр адибимиз Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” романида Қумушбобининг ҳоласи борлиги тўғрисида ҳеч қандай маълумот берилмаган, лекин Розахонимни илк бор кўрган одам: “Ҳойнаҳой, бу аёл Оғтобобиймнинг синалиси бўлса керак”, — деб ўйлайди. Чунки Розахоним ҳам айнан рўзгорпарвар, энг муҳими, садоқатли, болам-чақам деб яшайдиган ўзбек аёлларининг муштарак типисолидир”.

Ҳақиқатан ҳам бу аёл ана шундай рафиқа, ана шундай она бўлган. Беш қиз: Гўзалхон, Лолахон, Ҳилолахон, Нигорахон ва Ниҳолахон. Ҳар бири ҳақида алоҳида ёзса арзийдиган фарзандлар. Бу оила ҳақидаги шу сатрларни ёзаётганимда, хона эшиги секин очилди.

- Дадаси, мен ишга кетяпман. Бемалол ёзаверинг.
- Ҳозир кузатиб қояман.
- Овора бўлманг...
- Бир гапим бор.
- Нима гап экан, айтинг...

“Кўпчиликка ёқаман десангиз, ақлли сўздан ва одобли хулқдан ажралманг. Эл-юрт олдида обрў қозонаман десангиз, “ўзинг учун ўл етим” деган қарашдан йироқ бўлиб, элга сидқидилдан хизмат қилинг!”

Ўзбекхон РУСТАМОВ
ўғитларидан.

Дарвоза олдида: “Манзура, ҳозир мен ёзаётган мақоладаги Ўзбекхон бобо билан Розахон опа салкам етмиш йил ниҳоятда аҳил яшаган экан”, — дегандим, у тўхтаб: “Дадаси, ҳавас қилинг, барчага ҳам шундай узоқ йиллар аҳил яшаш насиб этсин”, — деди-да, кайфияти кўтарилган ҳолда ишга жунаб кетди.

Хонамга қириб ўйлаиб қолдим. Аслида, мактабни узоқдан излаш керак эмас. Ҳаёт мактаби ёнгинамизда бўлади-ю, кўпчилигимиз бепарволик қилиб...

Энди беш қиз ҳақида... Уларнинг ҳаёти билан батафсил танишган киши бешта китоб ёзса бўлади. Ҳозирча қисса сатрлар билан чекланамиз.

Бу оиланинг энг катта қизи — Гўзалхон. У илм йўлидан кетди. Бир неча йил Ўзбекистон Фанлар академиясида ишлади. Лолахон — оиланинг иккинчи фарзанди. У болалигидан шифокор бўлишни оруз қилганди, ниятига етди. Ҳилопахонга ҳам ёшлигидан ҳамма ҳавас қилган. У дизайнёр-архитектор бўлди. 1958 йилнинг 27 февралда Рустамовлар оиласи сафи янада кенгайди. Хонадон хурсандчилигига сабабчи бўлган Нигорахон ота касбини танлади. Ниҳолахон ҳам илм йўлини танлаб, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетининг профессори бўлди.

Ўзбекхон Рустамов фаолияти ҳақида гап кетганда, илм йўлидаги меҳнатлари жуда катта бўлганини тан олмоқ керак. Олим Ўзбекхон Рустамовнинг учта монография ва элликдан ортиқ илмий мақолалари билан танишган киши бунга чуқур ишонч ҳосил қилади.

У илк бор Соҳибқирон Амир Темирнинг тавсияси билан 1374 йилда Қашмирга бориб, ислом маърифатини ёйган Мир Сайид Али Ҳамадоний фаолиятини архив ҳужжатлари асосида ёритиб берган забардаст олим эди.

Кашмир... Бу жуда гўзал масканлардан бири. Машҳур давлат арбоби ва адиб Шароф Рашидовнинг “Кашмир қўшиғи” номили ажойиб бир дostonини кўпчи-

лик ўқиган. Шароф Рашидовни бу жой бекорга ўзига тортувчи кучга эга бўлмаган. Ўзбекхон Рустамов томонидан ёзилиб, “Фан” нашриётида чоп этилган “Замонавий Кашмир: тарихи, иқтисоди ва маданияти тўғрисида очерклар” деб номланган монография билан танишган ўқувчининг Кашмир ҳақидаги билимлари янада бойийди. Олимнинг 1973 йилда чоп этилган “Форс қўлтиғи мамлакатлари” номили китобчаси ўзи кўрган, қузатган ва шохиди бўлган воқеалар ҳақидадир. Ўзбекхон ака қаерда бўлмасин, Ўзбекистон вакили эканини асло унутмади.

Ўзбекхон Рустамовнинг 14 йиллик фаолияти Ўзбекистон Ташқи ишлар вазирлиғи билан боғлиқ. У ушбу нуфузли идорада вазир ўринбосари сифатида фаолият юритди. Бу жойда таниқли давлат ва жамоат арбоблари Ғани Султонов, Сарвар Азимовдек машҳур дипломатлар билан бирга ишлади.

1966 йилнинг 10 январи. Ўша куни тарихий ҳужжат — Тошкент декларациясига имзо чекилганди. Ҳиндистон Бош вазири бўлиб ишлаган Лаъл Баҳодур Шастри ва Покистон Президенти Мухаммад Аюбхон ўртасидаги музокаралар ўшаанда осон кечмаган эди. Бу катта анжуман масъулияти Сарвар Азимов раҳбарлигидаги жамоа, яъни Ўзбекистон Ташқи ишлар вазирлиғи зиммасига юклатилганди. Бу юкиннг катта қисми шу идора вазири ўринбосари Ўзбекхон Рустамов зиммасида бўлган.

Инсон ҳаётида бир умр муҳрланиб қоладиган, эсдан чиқмас кунлар кўп бўлади. 1971 йилнинг 21 январи. Бу кун Ўзбекхон Рустамовнинг хотирасидан асло чиқмайдиган санага айланган эди. Уни бирдан нига Марказком бюросига таклиф этишарди.

Кенг мажлислар зали. Тўрида сочлари тепага силлиқ таралган Шароф Рашидов. Қисқача танишув бўлди. Шароф Рашидов Ўзбекхон акага бир нечта савол берди. Сўнг максадга кўча қолди:

— Давлат тизимида ишлаганингиз етар энди. Тажрибангизни бошқа жойда ҳам ишлатиш вақти келди. Номзодингизни Марказкомнинг Информация ва ташқи алоқалар бўлими мудирлигига лойиқ топдик. Ўзингиз нима дейсиз?

— Шунчалик ишонч билдирар экансиз, бор кучимни сарфлаб ишлашга тайёрман.

Янги иш, янги масъулият. Рустамов бу ерда ҳам ўзини кўрсатди.

У БМТ минбарларидан тортиб, дунёнинг 20 дан зиёд мамлакатида ўзбек халқи номидан сўзлаб, юртимиз нуфузини юксалтирди. Ўзбекхон Рустамов Дин ишлари кенгашида ишлаган кезларида кўплаб зиёлилар, мударрислар ва олимларни ноҳақ таъқиблардан ҳимоя қилди. 1980 йилда Тошкентда “15-ҳижрий аср — тинчлик ва дўстлик асри бўлсин” мавзусида 30 давлат уламплари иштирокида ўтган нуфузли халқаро анжуманга бош-қош бўлди.

Ўзбекхон аканинг ҳаёт йўли ҳам текис ўтмаган. Айниқса, ўша даврда мафкуранинг бошида турган “Опахон” билан тўқнашувлар... Нима бўлганда ҳам, у “темир хотин”нинг нотўғри топшириғини бажармайди. Ана ундан кейинги ташвишли дамлар... Рустамов бу кунлардан ҳам ўзига хос дипломатик йўллар билан эсон-омон чиқиб кетади.

Хорижга сафарлар: Бельгия, Люксембург, Франция, Швейцария, Афғонистон, Ҳиндистон, Ироқ, Покистон, Сингапур, Сурия, Эрон, Кения... У дунёнинг 20 дан ортиқ мамлакатида бўлган. Ўшаанда бир ҳайратланарли ҳолат: Шўролар ҳукумати делегацияси таркибида ўзбекистонлик Ўзбекхон Рустамов номи албатта бўларди. Бунинг сабаби бор. Ўзбекхон ака ўша даврда делегация аъзоларидан айрим жиҳатлари билан бир поғона устун турган. Чунки у кўп тилларни биларди. Шарқшунослик факультетида ўқиб, ўрганган тиллари унга ҳар қадамда қўл келарди. Ўша пайтда ўта эhtiёткорлик билан юриш, қўйган ҳар бир қадамини билиб босиш талаб қилинарди. Ўзбекхон ака бу ишларнинг барининг уddасидан чиққан.

Дипломат ҳаётини қайсидир жиҳати билан арқон устида лангарчўпис ҳаракатланган дорбозга ўхшатаман. Дипломат Ўзбекхон Рустамовга кўплар ҳавас қиларди. У қаерда бўлмасин, ўз юрти обрўси, шаънини сақлашга ҳаракат қилди. Маълум бир давр атоқли давлат арбоби Нуриддин Акрамович Муҳиддинов билан ҳам ишлади. Илкони етгунча айрим муаммоларни ҳал қилди. Шунинг учун ҳам машҳур давлат арбоби уни жуда ҳурмат қиларди.

Сал бўш қолам, Ойбек домланинг “Навоий” романини қўлга оламан. Ўша романда Ҳазрати Навоийга ноёб истеъдод эгаси деб таништирилган камтар олим йигит Султонмурод билан учрашганда, у суюниб кетди: “Ҳиммат ва гайратни асло қўлдан берманг. Эл, улус сиздек зотларга гоят муҳтождир. Илм дарахтини яхши парвариш этиб, юрт тупроғига чуқур томир ёйдирмоғимиз ва ундан мўл ҳосил олмағимиз керак”, дейди. Ана, донишманд Ойбекнинг романидаги Навоий!

Ўйлаиб қоласан киши: бу оила эришган ютуқлар сири нимада экан? Илм дарахтининг яхши парвариши-ю, тупроққа чуқур томир ёйдиргани эмасми? Буниси ҳақиқат. Рустамовлар оиласининг барчаси илмли, илмга интилиб яшаган ва яшайдиган одамлар. Шунинг учун ҳам ҳосили мўл, ҳавас қиладиган ҳосил. Бугун Ўзбекхон Рустамов ораимизда йўқ бўлса-да, у қолдирган илмий мерос, шоғирдлар армияси, фарзандлар камоли ва пок ном миллатимиз қалбида барҳаёт яшамоқда. Унинг ҳаёти ўз номига муносиб яшаш, она тилини муқаддас билиш, ота-она дуосини олиб, Ватанга ҳайлоқ хизмат қилишнинг ёрқин намунасиدير. Мақсуд Шайхзода ёзганидек, бундай умрлар ҳеч қачон унутилмайди, улар эзгулик маёғи бўлиб келажақ авлодларга йўл кўрсатаверади.

Анвар АБДУВАЛНОВ,
Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган журналист.

ХОРИЖ

МАЙАМИДАГИ ДАҲШАТЛИ ҲАЛОКАТ

Майами халқаро аэропорти (АҚШ)да “Amazon” компаниясининг Пуэрто-Рикодан учган “Boeing 767” юк самолёти қўниш чоғида йўлқандан чиқиб кетиб, автотутаргоҳдаги машиналарга бориб урилди ва ёниб кетди.

Ҳодиса оқибатида камида беш киши ҳалок бўлди, яна беш киши жароҳатланди: улاردан уч нафари оғир аҳволда. Тўқнашув пайтида соатига 207 км тезликда ҳаракатланган ҳаво кемасидаги ёнғин қутқарувчилар томонидан ўчирилган, операцияга 60 дан зиёд махсус техника жалб этилди. АҚШ Федерал авиация маъмурияти ва “NTSB” фалокат сабабларини ўрганмоқда.

ҲАРБИЙ ЭКСПЕРТЛАР ГУРУҲИНИ ТУЗИШ РЕЖАСИ БАРБОД БЎЛДИ

Европа Иттифоқининг ташқи ишлар бўйича олий вакили Кая Каллас илгари сурган юқори мартабали ҳарбий экспертлар гуруҳини тузиш режаси Германия ва Италиянинг қаршилиги сабабли бекор бўлди.

Ҳарбий тажрибаси учун Украина ва Буюк Британия вакиллари ҳам жалб этилиши кўзда тутилган ушбу ташаббусга Берлин НАТО режалаштириш механизмларини устувор билгани боис қарши чиққан. Режа тўхтатилганига қарамай, Брюссель мудофаа соҳасидаги бўшлиқларни бартараф этишнинг бошқа йўлларини излашни давом эттирмоқчи.

ДУНЁ ИҚТИСОДИЁТИДА ЯНГИ ЕТАКЧИ

2026 йилги “IMD” рақобатбардошлик рейтингига Сингапур 100 баллик натижа билан Швейцарияни ортда қолдириб, дунёнинг энг рақобатбардош иқтисодиётига айланди.

Иккинчи ва учинчи ўринларни Гонгконг (95.6) ҳамда Швейцария (95.3) банд этган бўлса, дунёнинг энг йирик иқтисодиёти саналган АҚШ фақат 10-поғонадан жой олди. Таҳлилчилар етакчиликда иқтисодиёт ҳажми эмас, балки самарали бошқарув, бизнес муҳити, инфратузилма ва қонун устуворлиги ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканини таъкидламоқда.

МАКРОН СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ХАВФИДАН ОҒОҲЛАНТИРДИ

“Люмер саммити”да сўзга чиққан Франция президенти Эммануэл Макрон сунъий интеллектта инсон ижодкорлиғи ўрнини бериб қўйиш улкан ва даҳшатли хато бўлишини таъкидлади.

Президентнинг фикрича, алгоритмлар инсон ҳис-туйғуларига шунчалик тақлид қилади ва улар устидан назоратни сақлаб қолиш шарт. Макрон СИ технологиялари ёшларнинг руҳий ҳолатига салбий таъсир қилиши ҳамда уларни жамиятдан ажратиб қўйиши мумкинлигини билдириб, нейротармоқлар яратган ҳар қандай контентни мажбурий тамгалаш талабини ЕИ микёсида қатъий илгари суришга қақирди.

ТУНГИ МАХФИЙ АМАЛИЁТ

“Financial Times” хабарига кўра, АҚШ ҳарбий-денгиз кучлари сўнгги тўрт ой давомида ихтисослашган сувоисти аппаратлари, сонарли робот-катерлар ва ғаввослар ёрдамида Ҳўрмуз бўғозидagi миналарни йўқ қилиш бўйича махфий тунги операция ўтказган.

Доналд Трамп ва Пентагон халқаро сувлардаги хавф бартараф этилганини билдирган бўлса-да, Төҳрон бунки инкор этиб, янги миналар борлигини даъво қилмоқда. Эҳтимолий таҳдидлар ва ҳужумлар фондида стратегик аҳамиятга эга бўлган бўғоз орқали танкерлар ҳаракати кескин камийган, кемаларнинг суғурта харажатлари эса 10 баробаргача ошиб кетган.

ШИМОЛИЙ ЧЕГАРАДА 200 КИЛОМЕТРЛИК ДЕВОР ҚУРИЛДИ

Финляндия Россия билан чегаранинг энг хавфли қисмида 200 километрлик замонавий мудофаа ва назорат тусигини қуриб битказди.

Камералар, ёриткичлар ва радиокариайлар билан жиҳозланган 356 миллион евролик мазкур лойиҳа 2022 йилги сафарбарлик оқибатида юзага келган ноқонуний миграция оқимининг олдини олиш мақсадида тикланди. Болтиқбуйи мамлакатлари ҳам шундай тўсиқ ва истеҳкомлар барпо этаётган бир пайтда, Хельсинки ядро қуролини жойлаштириш тақиқини бекор қилиб, ҳудудий хавфсизлигини янада кучайтирмоқда.

ТРАМПНИНГ КОИНОТГА ДАЪВОСИ

АҚШ президенти Дональд Трамп “Truth Social” тармоғида Ер йўлдоши ёнида АҚШ байроғи акс этган суратни жойлаб, “Ой бизники” дея баёнот берди.

Бироқ халқаро экспертлар ва астрономлар бу даъвонинг ҳеч қандай қонуний кучга эга эмаслигини эслатмоқда. БМТ томонидан 1966 йилда қабул қилинган ва 118 та давлат имзолаган Коинот шартномасига кўра, Ой ва бошқа осмон jisмлари барча давлатлар учун умумий бўлиб, ҳеч қайси мамлакат уларга якка-ҳокимлик қила олмайди.

Хориж хабарлари асосида Зокиржон АЛИБЕКОВ тайёрлади.

1-6.

Қардошимиз озар шоири Акиф Бағирнинг “Ўзбек келаётир” шеърда айтилганидек:

*Чиқариб нурафшон йўлга қарвонин,
Бошига кўтариб тенгсиз сарбонин,
Куч олиб истиклол зафарларидан,
Яна юлдузларга тақаб нарвонин,
Ўзбек келаётир тарих қағридан!*

Шу ўринда катта устозларимиздан эшитганим бир воқеа ёдимга тушади. Мустанкиликнинг илк йилларида давлат арбоби, профессор олим, устоз Эркин Юсупов Ўзбекистон БМТнинг таълими, маданият ва фан масалалари билан шуғулланувчи ташкилоти бўлган ЮНЕСКОга аъзо бўлгандан сўнг илк бор бир гуруҳ давлатимиз вакиллари билан ЮНЕСКО штаб-квартираси жойлашган Париж шаҳрига борадилар. Халқаро тадбир бошланиш арафасида ўша вақтда ЮНЕСКО бош директори бўлган Федерико Майор йиғилганларга шундай мурожаат этади: “Хонимлар ва жаноблар! Мен сизлардан узр сўраган ҳолда, бугун дипломатик қонун-қоидаларни биров буюмқочман. Бугунги йиғилишимизда ташкилотимизнинг янги аъзоси бўлган мамлакат вакиллари иштирок этишмоқда. Мен уларни саккизинчи қатордан биринчи қаторга ўтиб ўтиришларини сўрайман”. Шунда масъуллапар келиб, Ўзбекистон вакиллари биринчи қаторга ўтказишади. Ҳамма хайрон. Аслида, бу ҳолат халқаро дипломатик этикет қоидаларига зид ҳисобланарди. Шунда Майор яна сўзида давом этади: “Хонимлар ва жаноблар, мен шу ишни қилмай, йиғилишни бошлай олмас эдим. Чунки бу янги вакилларимиз Ўзбекистондан келишган. Нима учун уларни биринчи қаторга ўтказганимни сўрасангиз, айтаман. Чунки бу юрт — дунё тамад-дуния, илм-фан тараққиёти, маънавият қамолотига беҳисоб ҳисса қўшган буюк тарихий шахслар ватанидир. Биз биламизки, дунё тамаддунига энг кўп ҳисса қўшган олиму фозиллар сараланиб, энг буюк хизмат қилган 200 нафари тан олинади. Уларни ҳам саралаб, муносиблар ичра муносиб саккизта буюк даҳо тан олинган. Мана шу саккиз даҳонинг олитаси Ўзбекистон ҳудудида туғилиб, яшаб, илм-фан ривожига буюк ҳиссаларини қўшган. Бу вакилларимиз эса ана шу даҳо аждодларнинг авлодларидир!” Шунда бутун зал оёққа туриб, Ўзбекистон вакиллари билан бардавом олқишлай бошлашади. “Шу дамда менинг кўзларимдан тинимсиз ёш оқарди, — дея хотирлаган устоз Эркин Юсупов. — Ва ниҳоят, баъзилар бизни қичик миллат атаб, тан олмай турган бир даврда бу тарихий ҳақиқатни биладиганлар, тан оладиганлар, эътироф ва эҳтиром этгучилар борлигидан фахр ва гурур ҳис этаётгандим”.

Ташкилотимизга хизмат сафари билан келган латвиялик ҳамкасбларимизга ҳамроҳ бўлиб Тошкент вилоятининг кенг пахтазорларидан ўтиб борарканмиз, меҳмонларимиздан бири К.Каспарс: “Бу пахта эмасми?” деб сўради далани кўрсатиб. Унинг сўзларини тасдиқладик. У эса: “Мен пахтани фақат телевизорда кўрганман”, деди хайрат билан пахтазорга боқиб. Меҳмонларимизга ростакан пахтани кўрсатиш учун ҳайдовчимизга йўл чет-ида бир-икки дақиқага тўхташини сўрадик. Йўл-йўлакай ҳамкасбларимиздан бири пахта ҳақида билганларини, у бизнинг миллий бойлигимиз экани, ёшлигидан пахта тергани, бу ерлар фермерларга тегишлилигини тушунтира кетди.

Латиш дўстларимиз пахтазорга ўзгача бир ҳаяжон билан кириб боришаркан, чаноқлардаги қийғос очилган пахталарни авайлаб ушлаб кўришди, у ёқ-бу ёғидан ўтиб, суратга ола бошлашди.

Мен пахтанинг нима эканлигини ҳис этишлари учун уни кўлда узиб олиб кўришини айтдим. Улар эса бир менга, бир пахтага қараб: “Ахир бу мумкинми?” дея сўрашди. “Нега мумкин эмас?” сўрадим англамай. Меҳмон: “Ахир бу бировнинг плантацияси, мулки бўлса, уни сўрамасдан олса бўладими?” деди. Мен қўлимдаги узиб олганим, лўппи пахта чаноқларини узатдим-да: “Фақат меҳмонлар учун мумкин, ахир биз меҳмондўст халқмиз, чинакам пахтанинг нималигини билмай кетмайсиз-ку?!” дея қулиб вазиятдан чиққан бўлдим. Аммо ичимда бир нарсга узилгандек бўлди. Негаки, бировнинг ҳақи, бировнинг омонати деган муқаддас тушунчалар аслида бизники, бизнинг халқнинг асосий қадрияти, қонунни бўлиб келган эмасмиди?

Ҳа, меҳмонлар билан ўтган шу уч кун ичида улардан кўп нарсани, жумладан, ўз миллатига, миллий тилига гурур-ор деб қарашни, миллатига жуда баланд эҳтиром ва ўта ҳалоллики кўрдим, ўргандим. Англадимки, аслида “инсоф”, “ҳалоллик”, “бировнинг ҳақи”, “виждон” деган тушунчалар инсоннинг миллати, дини билан боғлиқ эмас. У қайси юртдан бўлмасин, ҳақиқий инсоннинг қалбида бўлар экан. Уни оиладаги тарбия, мамлакатдаги қонунлар ва қадриятлар ҳамиша мустаҳкамлаб туради.

Ўтган йили хизмат сафари билан Беларус Республикасида бўлдик. Биз ҳафта давомида ҳамкорларимиз билан музокараларни битиргач, юртга шошдик. Меҳмонхонадан чиқиб, аэропорт томон йўл оларканмиз, манзилгача бир соатлик йўл, ўзаро суҳбат авж-ида эди. Нима бўлдики, биз чиққан энгил машинамиз ва яна олд томонда беш-олтитта улов тезликни секинлаштириб, бамайлихотир юра бошлади.

Биз хайронмиз, ҳеч ким сигнал чалайди, йўл сурамайди. Яхшилаб қарасак, олд томонда галла ўрадиган комбайн кетаётганини кўрдик. Қарама-қарши йўналиш бўм-бўш бўлса-да, ортда кетаётган ҳеч бир машина қувий ўтай демасди. Бироз фурсатдан кейингина олдаги уловлар секин-аста йўргалаб ўта бошлашди. Шунда ҳам комбайн ҳайдовчисидан рухсат сўрагандай тавозе билан бош иргаб, илик сўзлар айтиб, қўл силкитиб, сўнгра айланиб ўтишарди. Комбайнчи ҳам буларга жавобан қўл кўтариб, оқ йўл тиларди. Бироз сўкутдан сўнг ҳамроҳимиз қизиқишини яширолмай, ҳайдовчимиз белорус йигитидан оддий бир комбайнчига бўлган бу муоамлаю илтифотнинг маъносини сўради. Ҳайдовчимиз ҳушчаққақина йигит эмасми, жилмайиб атрофни кўрсатиб, “Булар нима?” дея савол берди. Ҳамроҳимиз атрофга бир қараб олди-да: “Кенг далалар”, деди. Шунда йигит бош силкиди: “Йўқ, бу жаннат-ку! Бу далалар бизни тўдиради, ризқ беради. Бу ризқни экувчи, етиштирувчи, бу неъматларни йиғиб олиб, дастурхонимизга етказиб берувчи мана шу деҳқон биродаларимиз-да. Улар бизни тўдирадиган, оиламизга баракот ва хурсандчилик олиб келувчи жаннатий инсонлар. Уларга ҳурмат кўрсатиб, бир оғиз илик сўз, раҳматимизни айтмай ўтиш ҳудода-да хуш ёқмайди”. Бу жавобдан кейин биз бир-биримизга маъноли қараб олдинг, ўртага бир муддат сукунат чўқди. Бошқаларни билмадим, аммо менинг томоғимга-да бир нима тикилди.

Биз бугун ҳар нарсадан улуг бўлган инсон қадри ҳақида кўп гапиряпмиз. Мен гувоҳ бўлганим воқеа эса ҳар қандай бўйруқ ё топшириқларсиз, дабдаба-ю шиорлардан холи бўлган

самимий инсоний муносабат, оддий инсоннинг баланд қадр-қимматига мисол эди. Бир нарсга амин бўлдимки, ҳар бир мамлакатдаги тараққиёт, ўсиш ва ўзгаришлар, авваламбор, шу юртда яшовчи ҳар бир фуқароннинг қалбида юртга бўлган меҳру муҳаббатдан, фидойиликдан бошланади.

Ҳа, бор бўлсин фидойи инсонлар! ...Йўга қайтишимиз олдида Минск шаҳридаги катта бир дўконга кирдик: дўконнинг у бошида турсанг, бу боши кўринмайди. Совға-салом учун ул-бул харид этарканмиз, маҳсулотларнинг хилма-хиллигидан бошим айланиб, мезбон ҳамроҳимиздан сўрадим: “Мана буларнинг қайси бирини олганим маъқул, тоза, сифатлироғи қайси?” Мезбон бироз ажабланиб, мени тушунмагандай, саволимга савол билан жавоб қайтарди: “Тозаси қанақа бўлади?” “Сен ўзинг болаларнинг учун қайсини кўпроқ харид қилсан, сифати тозароғи?” У англаб етди, шекли, жилмайиб жавоб берди: “Бизда “тозароқ” дегани йўқ. Мен ўзим ва болаларимга хуш ёқадиганини харид қиламан, аммо бу маҳсулот сифати билан боғлиқ эмас, унинг таркиби, ёғиллик даражасига боғлиқ бўлиши мумкин. Сифатсиз маҳсулот савдо брендининг обрўйини тўқади, шунинг учун савдога киритилмайди. Бу маҳсулотларимизнинг барчаси сифатли, мен бунга аминман”.

Яқинда йўлимиз тушиб, “Ўрикзор” бозорига кирдик. Аксига олиб, ёмғир қуйиб турибди. Рўзгорга зарурий маҳсулотларни ҳам ола кетиш мақсадида расталарни айлана бошладик. Колбаса ва пишлоқ олиш учун дўконга кириб, маҳсулотлар ёрлиғига боқиб, танлай бошладик. Эътиборимни тортгани, савдо растаси ёнида соссика, колбаса маҳсулотлари қопларга со-

линг, баъзилари эшик олдида шундоққина оёқ остида, ёмғир тағида турарди. Сотувчидан сўрадим:

— Маҳсулоти шунақа аҳволда сақлайсизларми? Булар, аслида, қадоқланган, сифат талабларига жавоб берадиган ҳолда сақланиши керакмасми?

— Бу маҳсулотлар вилоятларга жўнатиладигани, сизга тозасидан, қадоқланганидан бераман, — деди советкичи очиб.

— Ахир вилоятдаям буни одамлар ейди-ку! Вилоятларда яшайдиганлар ҳам ўзимизнинг халқ, эл эмасми?! Оладиган одамларнинг соғлиғига зиён эканини биласиз-ку!

Сотувчининг энаси қотди: — У ёғи менинг муаммом эмас...

Юрт, Ватан олдидаги бурч, аввало, шу — сени вояга етказган замин, миллат, халқ, юртдошларингга бўлган муносабат, меҳру оқибат, ўз ишингга масъулият ва иймонинг бутлигидан бошланади. Бугун сен кўз юмган кичкинагина иллат эртага катта бир талафот бўлиб ўз бошингга, яқинларинг зиммасига юкланиши тарихда кўп бора тақдорланган ва тақдорланмажак ҳақиқатдир. Аввало, ўзимиз, қолаверса, Аллоҳ олдида юзимиз ёруғлиги, қалбимиз поклиги ҳар биримиз учун буюк саодатдир.

Ватан мавзусида кўп ёзамиз, аммо бу тушунча, бу меҳрни қалбдан, ич-ичиндан ҳис қилиш қанчалар улкан бхт эканини англаб етавермаймиз баъзида. Яқинда Ҳаж зиёратига бориб қайтган бир дугонанимизнинг оналарини йўқлаб бордик. Етмишга яқинлашган бу онахоннинг суҳбатларини эшитиб, ҳаяжонландим. Ҳожи онахонимиз Ҳаж зиёрати таассуротларини шундай ҳи-

қоя қилдилар: “Ҳаж амалларини ба-жариб юрган кунларимизнинг бирида ибодатга берилиб, ўз гуруҳдошларим, яқинларимдан ажралиб қолиб кетибман. Бир пайт қарасам, нотаниш жой-даман, нотаниш одамлар. Бошқа мамлакат зиёратчилари ҳаммаси ўз байроқларини кўтариб олган. У ёқдан бу ёққа аланглайман: қани энди бизникилар, бизнинг байроғимиз кўрина қолса. Ўша ерда юрган назоратчи йигитнинг ёнига бориб: “Ўзбекистон, мен ўзбекистонликман...” дея амаллаб адашиб қолганимни тушунтирдим. У тушунди, бosh силкиди-да, ёнига бир дастёр йигитни чақириб, алланималар деди. Муслим йигит менга йўл бошлаб кетди. Йигитчанинг ортидан кетяпман-у, ҳар томонга англайман, кўзларим кўк, яшил, оқ рангли қадрдон байроқни излайди. Анча юрдик ва ниҳоят бир муюлишдан ўтиб, хилпираб турган Ўзбекистон байроғига кўзим тушди. Юрагим бир ҳапқирди, бир ҳапқирдики, кўзларимдан ёш шашқатор бўлиб оқа бошлади. Мен шу ёшга келиб бунчалар соғинчм, бунчалар ҳаяжонни ҳис этмагандим. Шу онда юртим байроғини олиб, кўзларимга тўтиб қилиб сургим, боламни эркалагандай бағримга босиб, қулиб ўлгим келди. Гуруҳдошларим ҳам мендан хавотир олиб туришган экан, кўринишим билан мен томон илдамлашди. Кўзларимдаги ёшни кўриб, хавотир аралаш шошиб сўроққа тутишди. Бироз ўзимга келгач, айтдим: “Қаранг, бизнинг байроғимиз ҳамма юртларниқидан чиройли-я!”

Кейин онахон бир хўрсиниб қўшиб қўйдилар: “Мен-ку, муқаддас зиёратгоҳда бир он юртдошларимни йўқ-тиб қўйиб, Ватан қадрини ҳис этдим, фироғига чидаёлмадим. Ватандан олсида йиллаб юрганлар бу айриликқа қандай чидарган-а?” Бу ҳикояларни эшитиб, ўтирганлар анча пайт сукутда қолдик...

Бир рассомдан бахтнинг суратини чизиб беришини сўрашганида, у ўйлан-иб ўтирмай, кафтдаги бир сиқим тупроқ расмини чизган экан. Ҳа, бизнинг бахтимиз, орзу-мақсадларимиз рўёби, шодлигимиз таъми мана шу тупроқдигана тотли, ҳузурубаш. Биз мана шу тупроқ — она Ватан бағридагина чинакам бахтни ҳис эта оламиз, усиз эса ҳар қандай бойлиғи шодлигимиз, юксалишларимиз қиймати нолга тенглашади.

Ватаним севиш нимадан бошланади?... Эҳтимолки, юртга фидойилик, садоқат бу — ҳар қанақа баландлар-вoс сўзлар, оташин нутқлардан эмас, шу юрт, шу миллат учун қилаётган ижобий амалларимизда, халқнинг қорига яровчи меҳнатини маҳсулида кўринса, ажаб эмас.

Зилола ХЎЖАНИЁЗОВА,
шоира,
“Шухрат” медали соҳибаси.

АДАБИЙ ТАЛҚИН

Бадиий асарларни таллаб, мазмун-моҳиятини тeранoқ англаган ҳолда мутoлаа қилишда адабиётшунoсларнинг дарслик, монография ва мақoлалари гoят муҳим ўрин тутади. Биз ёшлигимизда бадиий асарлар билан бир қаторда Иззат Султон, Воҳид Абдуллаев, Матёкуб Қўшoнoв, Азиз Қaюмoв, Лазиз Қaюмoв, Сaлoҳиддин Мaмaнoнoв, Бoтирхoн Вaлихўжaев, Бахтиёр Назарoв, Наим Қaримoв, Тўрa Мирзaев, Нeъмaтyлла Ибpoҳимoв, Oзoд Шaрaфиддинoв, Умaрaли Нoрмaтoв, Суйимa Ғaниевa, Ибpoҳим Ғaфyрoв, Абдуқaдир Рaсулoв, Ҳoтaм Умyрoв, Санжaр Сoдиқ кaби адабиётшунoс oлимларнинг адабий китoблaри ва мақoлaларини кyнт билан ўқиб yлғaйгaнмиз. Сўнгги yн йилликлар мoбaйнидa эсa Шyҳрaт Сирoҳиддинoв, Нyрбoй Жaббoрoв, Ҳaмидyллa Бoлтaбoвe, Дилмyрoд Қyрoнoв, Бaҳoдир Рaҳмoнoв, Сyвoн Мeли, Султoнмyрoд Oлим, Бaҳoдир Қaрим, Абдуллa Улyғoв, Yзoқбoй Жyрaқyлoвлaр кaби oлимлaр тoмoнидaн ёзилгaн адабий-тaҳлили мақoлaлар, китoблaрни эътибoр билан кyзaтиб бoрaмиз.

Бундай тaҳлили асарларнинг иккитa муҳим жиҳaти бoр. Биринчидaн, oлимлaр тaҳлил этгaн бадиий асарларни кейинчaлик тaмoмилa ўзгaчa ниғoҳ билaн мyтoлaа қилaсиз. Иккинчидaн, ёзувчи ва шиoрлaр, айниксa, ёш ижoдкoрлaр улaрдaн ўзи yчyн тeгишли хyлoсa чиқaрaди, ҳaқиқий сабoқ oлaди!

Ўттиз бeш йиллaр бyрyн бaъзи ижoдкoрлaр oрасидa шyндaй гaп юрaрди: “Мeн ёзaётгaн пaйтимдa eлкaм oшa Oзoд Шaрaфиддинoв кyзaтиб тургaнгa ўхшaйдим...”

Бу, бир тoмoндaн, кaлaмaкaшнинг ўзигa бўлгaн тaлaбчaнлиги ифoдaси бўлсa, иккинчи тoмoндaн, адабиётшунoс oлимигa бўлгaн юксaк эътибoр ва эътирoф эди. Чиндaн ҳaм, ўшa дaвр ёзувчи-шиoрлaрнa бирoр асар ёзсa, “бyнгa Oзoд Шaрaфиддинoв қaндaй мyнoсaбaт билдирaн экaн?” деб ўйлaшининг ўзи кaттa бир мaктaб эди.

Хўш, ҳoзирги пaйтдa ҳaм ижoдкoрлaр вa адабиётшунoс oлимлaр ўртaсидa шyндaй риш-тaлaр мaвжyдим? Бирoр шeър, ҳикoя ёки қиссa ёзaётгaн ижoдкoр қaйси мyнaқyиднинг “eлкисa oшa кyзaтиб тургaн”ни ҳис этaди? Нaзaримдa, бyгyн ҳaм aнa шyндaй тyгyйлaр oғyшидa ижoд қилaётгaнлaр кaм эмaс. Aнчa-мyнчa ёзувчи-шиoрлaр янги асaри ҳaқидa филология фaнлaри дoктoри, профессор Дилмyрoд Қyрoнoв-

нинг фикрларини билишни истайди.

Бу фидойи адабиётшунoс oлимнинг 2010-2019 йиллaрдa чoп этилгaн “Адабий жaрaёндa “Мoм синдрoми”, “Мyтoлaа вa идрoк мaшқ-лaри”, “Зaвқимдaн бир шингил”, “Тaлқин им-кoнлaри”, “Адабий ўйлaр”, “Нaзaрий қaйдлaр”, “Адабиёт вa б. ҳaқидa” деб нoмлaнгaн китoб-лaрини ҳaм қизиқиш билaн мyтoлaа қилгaнмиз. Шyнингдeк, yнинг қaтoр монография, дарслик вa қўлaнмaлaридaн, хyсусaн, “Адабиётшyнoслик лyғaти”дaн yнyмили фoйдaлaниб кeлeя-миз.

Адабиётшунoс oлимнинг нaвбaтдaғи китoби “Абдуллa Қoдирий ижoди мaсaлaлaри” деб нoмлaнгaн монография бyдди. Мyaллиф сўз-бoши ўрнидa шyндaй ёзaди:

“Эҳтимол, қўзиниёз тушган ҳамдир, бир вақтлар “Илк ўқиган китобим “Ўткан кунлар”

Дарслик қуввати билан ёзилган
МОНОГРАФИЯ

бўлади, десам, ҳозир ўзимга ҳам ёлгонга ўхшайди. Лекин ҳақиқатда шундай бўлган, деб ёзганим бор. Худди шундай, мурғар вақтимда яқинларимдан юқтирганим — Қодирийга меҳр умр бўйи мени тарқ этмай, билъақ, йилдан йилга ўзим билан бараваар улғайиб келмоқда. Фақат бу меҳрда энди анеланганлик салмоқлироқ... Беихтиёр болаликдаги беғубор туйғуни соғиниб ҳам қоласан киши, лекин анелашнинг ҳам завоқи беҳисё-да. Адабиёт мен учун аллақачон “иш”га айланиб бўлганидан, адабий асар ўқиганимда ҳам, бирон нима ёзганимда ҳам ўзингни недир мажбурати остидадек сезасан... Ҳў бир вақтлари ҳис қилганларингни соғинасан киши... Беихтиёр “Ўткан кунлар”ни ё “Меҳробдан чаён”ни варақлаб бошлашсан — ортга қайтгандек, ўша ҳисларни кўнглидан кечиргандек, қоникши ҳис қилгандек бўласан. Улар ҳақида бирор нарсга қораласане ҳам... Шу тариқа анча-мунча нарсга ёзиб ҳам қўйибман, бор бисотимни умумлаштириб, бутунроқ бир нарсга қилгим келди...”

Таниқли адиб Ўткир Хошимовнинг “Роман қуввати билан қисса, қисса қуввати билан ҳи-

қоя ёзиш керак”, деган сабоғи бор. Шу нукта назардан қаралса, мазкур монография дарслик қуввати билан ёзилгандек ажиб таассурот қолдиради. Унда буюк адиб Абдулла Қодирий ижоди атрофлиқа тадқиқ этилган. Буни “Абдулла Қодирийнинг бадиий фалсафаси” номли фаслиданок кузатиш мумкин.

“Бундан чамаси ўттиз беш йиллар аввал адабий давларларнинг бирида гап “Нима учун ўзбек романлари жаҳон миқёсида эътироф этилмайди?” деган савол теғрасида айлан-ди-ю, суҳбатдошлардан бири буни “романларимизда фалсафанинг йўқлиги” билан изоҳлади, — деб ёзади муаллиф. — Ўшанда “Ахир, масалан, “Ўткан кунлар”да ўзига ҳос фалсафа бор, фақат бу фалсафа, айтилмас, достоевскиёна ё толстоёна мушоҳадалар тарзида муаллиф тилидан эмас, тасвир воситасида бе-

қида сўз борганда уларнинг марказий муаммоси миллий эрк масаласи бўлганини таъкидлаймиз. Абдулла Қодирий чинакам санъаткор ва гуманист сифатида бу муаммони жуда кенг қўйди: миллий эрк масаласини шахс эрки масаласи билан чамбарчас боғлаб талқин қилди”.

Китобдан ўрин олган “Абдулла Қодирий замона ҳақида”, “Ўткан кунлар”нинг теран илдиэларига доир”, “Ўткан кунлар”: нашрлар ва матний муаммолар”, “Меҳробдан чаён”: нашрлар ва матний муаммолар”, “Ўткан кунлар”: рецептив муаммолар” сарлавҳали фаслларида ҳам буюк адибнинг ўз замонасига муносабати ва маънавий олами теран таҳлил этилган.

Китобхонларга яхши маълумки, “Ўткан кунлар”да қаламга олинган даврга “тарихимизнинг энг қора, қирлиқ кунлари” дея таъриф бе-

рилган. Муаллиф “бунда на замонасозлик, на шўро мафқураси таъсири бор — Абдулла Қодирий мансуб бўлган тараққийпарвар зиёлилар авлоди мазкур замона шундай муносабатда бўлган” деган фикрни илгари суради.

Монографиядаги таҳлилий фикрлар ўқувчини мушоҳадага қорлайди. Негаки, улар замирида буюк адиб шахсиятининг янги қирралари бўй кўрсатади. Қуйидаги жумлага эътибор беринг-а:

“Абдулла Қодирий “Равот қашқирлари” фильмида миллий турмуш манзараларини суратга олишда йўл қўйилган нуқсонларга тўхта-ларкан, бундай ҳоллардан фoриғ бўлиш шар-тини келтиради: “Мeнгa қoлсa, ўзбeк дaвлaт киносини чин мyвaффaқиятгa олиб бoрaдyр-гaн нaрсa мyмкин қaдaр сceнaрия ёзувчилaрни ўзбeклaрдaн eтишдириш вa ҳoзирчa бўлсa oв-рyпoлиқ сceнaристлaр ёнигa ўзбeклaрни тиp-кaб қўйиш, aртист вa aртисткaлaрни ўз-бeклaрдaн тaрбиялaшдир. Чyнки ўзбeк тyр-мyшини мaйдa-чyйдaсיעaчa ўзбeк бoлacи билaди. Ўзбeк бўлмaгaч, ҳaр қaндaй мyтaхaс-сиснинг ҳaм aфсoнa кўчaсигa қириши aниқ вa

бу ҳолда “Ўзбек киноси”нинг маъноси ҳам бўлмас”. Улуғ адиб фикридаги мантиққа қара, ўзбек турмушини тўлақонли бадиий акс эттириш учун “Ўзбек турмушини икир-чикиригача бил-моқ” талаб қилинади, бунинг учун эса “Ўзбек боласи” бўлмоқ керак. Айни пайтда ушбу мантиқни ривожлантириб, ўзбек турмуши тасвиридаги нуқсонларни қўра олмоқ учун ҳам “Ўзбек турмушини икир-чикиригача биладиган ўзбек боласи” бўлмоқ керак, дейиш мумкин”.

Мустабид тузуам авжи паппасига қийаётган энг мудҳиш замонда ўзбек миллатининг келажиги йўлаб бу қадар дадил гап айтиш қатъа жасорат эди. Бундай ҳаётбахш фикр бошқа миллатга мансуб одамдан чиқмаслигини изоҳлашга ҳожат йўқ. Китобда буюк жадид бобо-миз, атоқли адиб Абдулла Қодирийнинг бетим-сол жасорати шу тариқа ёритилган. “Ўткан кунлар” кўз олдимизда йўқликка сингиб бораётган халқнинг ўзлигига дохил урф-одатлар, турмуш тарзимиз ва эътиқодимиз билан боғлиқ миллий сажия, муомала одоби каби жиҳатларни ўзида мангуга сақлаб қолган ҳазина, десак, янглиш-маймиз”, деган хулосага келади муаллиф.

Китобдаги сўнгги фасл адабиёт ихлосмандларининг дилида жўш уриб турган фикрларга пайвастадир. Яъни “Қодирийни қадрлаш маса-лалари” фаслида муаллиф баъзи кимсалар-нинг Абдулла Қодирий ҳақида “Жуда ошириб юборилляптими? Мақтовлардан озорқ тирик-ларга ҳам қолдирилса яхшимиди? Бунча ма-қтовга яраша нимаси бор ўзи, шугина бир ро-маними? Жаҳон мезонларида қаралса, ффу...” қабилида валдираб юришларига муносиб жа-воб қайтаради.

“Абдулла Қодирийни, — деб ёзади муаллиф хулоса ўрнида, — чин дилидан қадрлаш ҳақида гап бораётди. Яъники адибни бутун ҳолича — бетакдор санъаткорлиги-ю асарларида оз бўлса-да учраб турадиган ғализроқ ўринлари, ҳаёт ҳақиқатига содиқлиги-ю баъзан муро-са-созликка ҳам боргани, эътиқодда собитлиги-ю гоҳи замона урфига эргашиб, бобоморос эъти-қодий масалаларга тегиниброқ ҳам кетгани... — хуллас, бор ҳолича қадрлашимиз керак”.

Монографияда ўқувчининг маънавий ола-мини бойитадиган бундай теран гоғялар бисёр. Яқинда “Янги аср авлоди” наشريётида чоп этилган ушбу монография китоб жавонларни-миздан ҳақли равишда ўз ўрнига эга бўлади, деган умиддамиз.

Тўлқин ЭШБЕК,
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси аъзоси.

1 Қодирий А. Дёйри бақир. – Т.: Янги аср авлоди, 2007. – Б.379-380.

МУТОЛАА

Атоқли адиб Эркин Аъзам — замонавий ўзбек насрида инсоннинг ботиний дунёси, рухий эврилишлари, шахс ва жамият муносабатларини ўзига хос услубда тадқиқ этиб келаётган ёзувчилардан бири. Унинг асарларида ҳаёт воқеалиги шунчаки ҳикоя қилинмайди, балки инсон қисмати орқали замоннинг маънавий қиёфаси очиб берилади. Шу боис адиб қаҳрамонларини англаш, аввало, улар яшаётган муҳит ва даврни англашни тақозо этади.

Адибнинг “Шовқин”дан кейинги иккинчи романи — “Момақалдиқроқ остида сайр” ҳам ана шу ижодий изла-нишларнинг санктий давомидир. Асар воқеалар силсиласидан кўра инсон онгида кечаётган изтироблар, ик-киланлишлар, орзу-армонлар ҳамда маънавий танловларнинг бадий ифо-даси сифатида эътиборни тортади.

Романи ўқир экансиз, асар сар-лавҳасидаги “момақалдиқроқ” оддий табиат ҳодисаси эмаслигини англай-сиз. У инсон ва замон, тақдир ва тан-лов, умид ва изтироб ўртасидаги зид-диятларни бирлаштириб турган катта бадий рамзга айланади. Қаҳрамон-ларнинг ҳар бири, таъбир жоиз бўлса, ўз ҳаётининг “момақалдиқроғи” остида яшайди.

Роман воқеалари Жийдали — Пат-такесар — Тошкент йўналишида ке-чади. Аммо булар шунчаки жўроғий манзиллар эмас. Асар марказида тур-ган Искандар, Ойравшан ва Ғайрат-нинг тақдири айнан шу маконлар ора-лигида турли синовларга дуч келади. Уларнинг учаласи ҳам бир қишлоқ, бир кўча, бир давр фарзандларидир. Аммо ҳаёт йўллари, танловлари ва қисматлари тамомилла бошқа-бошқа. Жийдали эса уларни бирлаштириб турган маънавий илдиждир. Қаҳра-монлар қаерга бормасин, қандай мар-таба ёки муҳитга тушмасын, уларнинг болалиги, хотиралари, дастлабки орзу ва армонлари шу қишлоққа бориб та-қалади. Воқеаларнинг яна Жийдалига қайтиши ҳам бежиз эмас. Инсон ду-нёни кезиши, ҳаётнинг турфа кўчалар-ида саргардон бўлиши мумкин, аммо барибир бир кун ўз ибтидосига юзла-нади.

МУВАФФАҚИЯТНИНГ БАҲОСИ

Искандар образини англаш учун унинг бўлалигига қайтиш керак. Ота-сининг кўмир қонигада бахтсиз ҳо-ди-сада ҳалок бўлиши, онаси — бева Майрамнинг икки етимни машақ-қат билан катта қилиши унинг қал-бида ўқислик қолдиради. Бу ўқис-лик йиллар ўтиб йўқолиб кетмайди, аксинча, бошқаларга ўзини исбот-лаш эҳтиёжига айланади. Ёшлигида Дилрабога етиша олмаслиги, ижти-моий тенгсизлик туфайли камсити-лиши бу туйғуни янада кучайтиради. Бир оғиз маломат унинг болалик дунёсини синдиради. Кейинги умри

эса гўё ана шу синган дунёни “чега-лаш, ямаш, қайтадан тиклаш” билан ўтади. Шу нуқтадан бошлаб Искан-дар учун мансаб, обрў, бойлик ва иж-тимой мавқе оддий ҳаётнинг мақсад бўлмай қолади; улар ўзининг кимли-гини исботлаш воситасига айланади. У ёшлигида орзу қилган мартабага ҳам, Дилрабога ҳам эришади, аммо бахтга эмас. Мана шу ерда адиб ин-сон табиатига оид ғоят нозик бир ҳа-қиқатни очади: одам баъзан орузсига эриша олмагани учун эмас, балки унга эришгандан кейин ҳам бахт то-полмагани учун фожиага дуч келади.

Искандар — ташки томондан му-ваффақиятли инсон: лавозими, ои-ласи, обрўси ва моддий имкониятлари бор. Аммо булар унинг ботиний бў-лигини тўлдиролмайди. Аксинча, ташки муваффақият ортгани сайин ички хотиржамлик камайиб боради. Унинг фожиаси камбағалликдан бой-ликка ёки оддийликдан мансабга кў-тарилганида эмас. Фожиа шундаки, у ҳаёт йўлида мақсад билан воситани адаштириб қўяди, инсон қадрини ла-возим, нуфуз ва имконият билан ўл-чай бошлайди. Энг қизиги, Искандар-нинг касби — прокурорлик. У қонун ва адолатни ҳимоя қилиши керак. Аммо шахсий ҳаётда бошқа бир қонун — виждон қонуни олдида мағлуб бўлади. Шу тарика адиб икки хил қонунни рў-барў қўяди: биринчиси — жамият бел-гиллаган қонун, иккинчиси — инсоннинг ботинидаги қонун. Инсон биринчисини мукамал қилиши, ҳатто уни ҳимоя қилиши мумкин, аммо иккинчисини бўзса, маънавий мағлубиятдан қочи-б қутула олмайди.

СИНОВЛАРДАН ЎТГАН ОЙРАВШАН

Ойравшан — романдаги энг мурак-каб образлардан бири. У — ижодкор, шоиртабиат, жони жасадига сиймай-диган, ҳиссиётга берилувчан ва айни пайтда ҳаёт зарбаларига дош бе-ришга мажбур аёл. Унинг тақдирида муҳаббат ҳам, хиёнат ҳам, ижтимоий адолатсизлик ҳам, эътироф ва мағлу-бият ҳам бор. Ғайрат билан боғланган илк самимий туйғулар Искандарнинг хатти-ҳаракатлари туфайли парчала-нади. Ойравшан ота-онаси бағрига ҳам қайта олмайди, ишидан ҳам айри-лади. Шу тарика бир хатонинг асорати ушбу аёлнинг бутун ҳаёт йўлини ўз-гартариб юборади. Аммо Ойравшанин-фақат жафадийда аёл сифатида тал-қин қилиш тўғри бўлмайди; адиб уни идеаллаштирмайди. Унинг оижзлиги ҳам, адашшлари ҳам, кучли томон-лари ҳам бор. Шу жиҳатдан қаҳра-мон китобхонга тирик инсон сифатида яқинлашади.

Ойравшаннинг вилоятдан Тош-кентга келиши — оддий макон ал-

машинуви эмас. Пойтахт унинг учун ўзини қайта топиш, янги ҳаёт бошлаш майдонига айланади. У таҳририятда ишлайди, ижодий муҳитга киради, шеърлари чоп этилади. Опа сингари инсонларнинг ишончи унга қайтадан оёққа туриш имконини беради. Асарда Опа Ойравшанга рўмолча совға қи-лади. Бир қарашда — оддий май-ший деталь, аммо бу рўмолча ишонч ва маънавий эстафета рамзига айла-нади. Ойравшан бу ишончни ҳар доим ҳам оқлай олмайди, лекин адиб шу орқали инсон ҳаётида уни қўллаб-қув-ваттайдиган, йиқилганидан турғизди-ган кишиларнинг ўрни нақадар муҳим-лигини кўрсатади.

Кейинчалик Раис бобо ҳам унинг ҳаётида ана шундай таянч вазифа-сини бажаради. Ойравшаннинг депу-татликка интилиши, сайлов жараё-нидаги ноҳақликларга дуч келиши орқали эса асар шахсий қисмат дои-расидан чиқиб, жамиятдаги адолат ва адолатсизлик муаммосига туташади. Ойравшан тақдири орқали адиб яна бир муҳим ҳақиқатни кўрсатади: ин-соннинг адашиши унинг батамом йў-қолганини англамайди, муҳими — ўз хатосини англаш ва ортга, аслиятга қайтишга куч топа билишдир. Шу жи-ҳатдан Ойравшаннинг йўли Искандар-никидан фарқ қилади. Иккаласи ҳам адашади, иккаласи ҳам нафс, орзу, эҳтирос синовидан ўтади. Аммо бири охир-оқибат ўзи қурган дунёнинг қур-бонига айланса, иккинчисида ўзини қайта англаш ва маънавий тикланиш имкони қолади.

“ЎТА ТЎҒРИ” ОДАМ

Ғайрат эса бошқа оламнинг одами. Унинг табиатида мурасасизлик, тўғ-рисўзлик ва ҳақиқатпарастлик бор. Ро-манда жийдалилик Жума Тўқсабо ти-лидан берилган “ўта тўғри бала экан” деган таъриф — Ғайрат характери-нинг калити. У меҳнат қилади, аммо ўз ҳақини ундиришга келганда уddaбур-онлик қила олмайди, манфаат учун эгилишни, вазиятга қараб тусланишни билмайди.

Бу хусусият — унинг ҳам кучли, ҳам заиф томони. Аммо адолатсиз-ликлар ва ҳаёт зарбалари Ғайратни маънавий жиҳатдан мағлуб эта ол-майди. У манфаат учун ўзгармайди, муҳитга мослашиш учун эътиқодини сотмайди. Ойравшанга бўлган муно-сабатига ҳам ҳирс ёки манфаат эмас, самимият устунилик қилади.

Шу жиҳатдан Искандар ва Ғайрат романнинг икки қарама-қарши кутб-дай таассурот қолдиради. Бири муҳит қонунларини жуда яхши ўзлаштириб, зоҳирий жиҳатдан ютади, аммо ўзини йўқотади. Иккинчиси ҳаётда кўп на-рсадан қуруқ қолса-да, ўзлигини сақлаб қолади.

ДАВР ҲАМ ҚАҲРАМОН

“Момақалдиқроқ остида сайр”ни фа-қат уч инсон тақдири ҳақидаги роман деб бўлмайди. Унда яқин ўтмиш-мизнинг ижтимоий-маънавий манза-ралари ҳам бор. Мансаб ва манфаат, сохта обрў, сайловдаги адолатсизлик, элита ҳаёти, маънавий таназзул, ўзга юртлардан “жаннат” излаш, инсон му-носабатларидаги самимиятнинг ка-майиши — буларнинг барчаси қаҳра-монлар қисмати орқали кўрсатилади. Адиб давр ҳақида алоҳида маъруза ўқимайди; замоннинг қиёфаси одам-ларнинг хатти-ҳаракатлари, танлов-лари ва тақдирида намоён бўлади. Романда пахта сийёси билан боғлиқ манзаралар ҳам таъсирчан тасвир-ланган. Совуқда ғўзапоя қолиб юрган хотин-қизларни кўрган Ойравшаннинг ички исёни бир шахсининг кечинмаси бўлиб қолмайди — у бутун бир давр-нинг оғриғига айланади. Қаҳрамон-нинг изтироби орқали ижтимоий воқе-аликнинг инсон руҳига етказган жаро-ҳати кўринади.

Шу маънода романда даврнинг ўзи ҳам гўё алоҳида қаҳрамондир. У одамларни синайди, ўз домига тор-тади, баъзиларни ўзгартиради, баъ-зиларни синдиради. Аммо инсоннинг қандай йўл тутиши, барибир, унинг маънавий танловига боғлиқ.

СЕЛ ЮВГАН КЎПРИК

Асардаги сел ва кўприк манзарасига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Ро-маннинг бошланишида Жийдали бў-сағасидаги кўприкни сел ювиб кетади. Йўловчилар манзил томон ўта олмай қоладилар. Қизиги, адиб аслида асар якунига тегишли воқеани “Сел” — “Хо-тиманинг боши” тарзида роман ав-валига олиб чиққан. Бу композицион усул китобхонни дастлабки лаҳзалар-данок асарнинг фожиавий руҳига олиб киради. Шу билан бирга, роман охири ва боши ўртасида рамзий ҳалқа хо-сил бўлади. Кўприк — шунчаки қури-лиш иншооти эмас, у ўтмиш ва бугун, инсон ва унинг илдизи, одамлар ўрта-сидаги маънавий алоқанинг ҳам рам-зидай таассурот қолдиради. Селнинг кўприкни бузиши эса ҳаётдаги ижти-моий ва маънавий ларзалар инсонлар ўртасидаги боғлиқлиқни ҳам емириши мумкинлигини англатади. Аммо қаҳра-монларнинг яна Жийдалига қайтиши муҳим. Йўллар айро тушган, тақдир-лар ўзгарган, одамлар бошқа-бошқа дунёларда яшаган бўлса-да, маъна-вий ибтидо уларни яна бир жойга тўп-лайди.

МОМАҚАЛДИРОҚ НИМАНИНГ РАМЗИ?

Асар номланишига яна қайтамиз. Момақалдиқроқ — бир лаҳзада ос-

монни ёритиб, ортидан гўмбурлаган овоз билан инсонни сергак тортира-диган табиат ҳодисаси. Романда эса у бутун бир ҳаётнинг метафорасига айланган. Инсон умри ҳам бир текис кечмайди: унда сокин қунлар ҳам, тў-сатдан бошланган “момақалдиқроқлар” ҳам бор. Тақдирнинг қутилмаган бури-лишлари, муҳаббат, хиёнат, мансаб, йўқотиш, орзу ва пушаймон — булар-нинг барчаси инсонни синайди. Искан-дар ҳам, Ойравшан ҳам, Ғайрат ҳам ўз “момақалдиқроғи” остида яшайди. Бири мансаб ва нафс, бири муҳаббат ва адашиш, яна бири ҳақиқат ва муро-сасизлик синовига дуч келади. Улар-нинг тақдири турлича яқун топади.

Искандарнинг фожиали ўлими шу маънода тасодифий хотима эмас. Асар бошидаги сел кўприкни вайрон қилганидек, нафс ва манфаат Искан-дарнинг ички дунёсини емириб бо-ради. У жуда кўп нарсасига эришади, аммо энг муҳим бойлик бўлиш маъ-навий хотиржамлиқни йўқотади. Ой-равшан ҳам адашади, йиқилади, турли синовларни бошдан кечирилади. Аммо унда ўзини англаш, маънавий покланишга қайтиш имкони бор. Ғай-рат эса беқарор замон ичида ҳам одамгарчилиги ва ҳаётий позиция-сини сақлаб қолади. Шу уч тақдир орқали романнинг асосий фалсафий саволи очилади: инсон замонни ўз-гартирадими ёки замон инсонни? Эҳ-тимол, ҳар иккиси ҳам тўғридир. Ин-сон муҳит таъсирида ўзгаради, аммо охириги танлов барибир унинг ўзига тегишли.

АСАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ҚУРИЛИШИ

Бизнингча, “Момақалдиқроқ остида сайр”нинг бадий таъсирини кучай-тирган жиҳатлардан бири — унинг композицион қурилиши. Воқеалар одатдагидек бошидан охиригача из-чил хронологик тартибда ҳикоя қилин-майди. Бугундан кечага, кечадан яна бугунга қайтилади. Хотиралар, ички монолоғлар, турли қаҳрамонларнинг қарашлари бир-бири билан туташиб кетади. Бундай мозаик қурилиш бежиз танланмаган. Чунки инсон хотира-си ҳам воқеаларни тақвим тартибда ё-сламайди; бир овоз, бир манзара ёки бир учрашув уни ўтмишнинг олис нуқ-тасига олиб кетиши мумкин. Адиб шу табиий руҳий жараёни роман қурили-шига сингирган. Асарда биргина қаҳ-рамоннинг нуқтаи назари устун эмас. Бир воқеаликка турли одамлар турлича қарайди. Натижада китобхон тайёр ҳукми қабул қилмайди, балки воқеа-ларни Искандар, Ойравшан, Ғайрат ва бошқа қаҳрамонларнинг тақдири орқали солиштириб, ўзи хулоса чиқа-ришга мажбур бўлади. Бу усул асарга

кўп овозлилик бағишлайди. Хотира-лар ва воқеаларнинг тез-тез алмаш-и-нуви эса романга кинематографик ҳа-ракатчанлик беради. Гўё кадрлар ал-машади: бир лаҳза Жийдалидасиз, кейин Тошкентда, яна бир зумда қаҳ-рамоннинг болалик хотирасига қайта-сиз.

Шунинг учун романнинг шакли ҳам унинг мазмунига хизмат қилади. Паро-канда замон ва зиддиятти инсон ру-ҳияти мозаик композиция воситасида ифодаланади.

ҲАЁТ ЙЎЛЛАРИДА...

Романда фожиа ва изтироб кўп. Хиёнатлар, йўқотишлар, адолатсиз-ликлар, инсон тақдиридаги қутилма-ган бурилишлар баъзан китобхонни ҳам руҳан безовта қилади. Мил-лий адабиётимиздаги нисбатан сипо ва умидбахш хотималарга ўрганган ўқувчи учун айрим сахналар оғир тую-лиши ҳам мумкин. Бироқ ҳаёт ҳамиша биз истган тартибда кечмайди. Ада-биётнинг вазифаси эса фақат тасалли бериш эмас, балки инсонни ҳаёт ҳа-қиқати билан юзлаштириш ҳамдир. Ёзувчининг маҳорати шундаки, у қаҳ-рамонларига тайёр ҳукм чиқармайди, уларни мутлақ яхши ёки мутлақ ёмонга ажратмайди. Ҳатто энг катта хатога йўл қўйган қаҳрамоннинг ҳам руҳий сабабларини кўрсатади. Кито-бхон эса уларни кузатар экан, беихтиёр ўз ҳаёти, танловлари, ютуқ ва йўқо-тишлари ҳақида ўйлай бошлайди.

Романининг жонли далоғлари, ҳал-қона иборалари ва қутилмаган ва-зиятлари мутлоаани енгиллаштиради. Оғир ижтимоий ҳама фақат тасалли си-ни сақлаб қолади. Шу уч тақдир орқали романнинг асосий фалсафий саволи очилади: инсон замонни ўз-гартирадими ёки замон инсонни? Эҳ-тимол, ҳар иккиси ҳам тўғридир. Ин-сон муҳит таъсирида ўзгаради, аммо охириги танлов барибир унинг ўзига тегишли.

“Момақалдиқроқ остида сайр” — фа-қат роман номи эмас. У — инсон ум-рининг ҳам ўзига хос ифодаси. Ҳар ким ҳаёт йўлида ўз момақалдиқроғига дуч келади. Масала — унинг қачон ва қаерда гўмбурлашида эмас, балки ин-сон ўша синовдан кейин ким бўлиб қо-лишидир.

Сирасини айтганда, яқин кечмиш-мизнинг ижтимоий ва маънавий ман-зараларини инсон тақдири орқали рост ва расо тасвирлаган “Момақал-диқроқ остида сайр” миллий романичи-лигимиз тадрижида муҳим кадам, эъ-тиборга молик адабий ҳодисадир.

Обиджон ШОФНОВ,
Термиз давлат университетининг
ёшлар масалалари ва
маънавий-маърифий ишлар бўйича
биринчи проректори,
филология фанлари доктори,
доцент.

ҲАЖВИЯ

“БОШСИЗ” БОШЛИҚ

Дароз, бургутбурун Қарғабой Қитмирович мансаб курсисига ўтирди-ю, ўзгара бошлади.
“Қизик, — деди ўзига ўзи. — Курсига ўтирсам, менга нимадир бўлаётгандай...”

Овози ҳам йўғонлашди.

Тез орада қўл остидагилар янги бошлиқнинг феълени тузуккина би-либ олдилар. Негаки, улар амалдор-ларнинг бўралаб сўкишларини кўп ва ҳўп эшитишган-да. Амалдор вақт-бе-вақт ичи тушган қовундай айниб ту-ради. Ушанда, яхшиши, кўзига қўрин-маган, яқинига доримаган маъқул. Акс ҳолда, қутурган буқага ўхшаб су-зиши, қопагон ит каби ташланиб қо-лиши мумкин. Қолаверса, “Ўйнаш-магил арбоб билан, арбоб урар ҳар боб билан”, дейишган машойхлар. Яна: “Худо назар солмаса, эшак бо-зорида даллол ҳам бўлолмайсан”, демишлар. Хуллас, кимларгадир қайсидир хислати ёққанми, Қарғабой Қитмир ўғли каттақон идорага бош-лиқ бўлиб келди.

Бошлиқ нима деса, тўғри. Эгри деганнинг косаси оқармайди. У бир даврада:

— Тошбақанинг учганини кўрдим,

— деди.

Ахли жамоа анграйиб қолди. Ақл-лироғи:

— Тўғри, тошбақа ҳам учиб ту-ради. — деди. — Лекин сал пастроқ учади-да, Катта.

— Ана, айтмадимми?! — ҳаяжон-дан қичқирди бошлиқ. — Ман тўғри гапираман!

Қарғабой Қитмировичга савол бе-риш умуман мумкин эмас. Негадир “улкан” дейиш ўрнига “улқон” деган сўзни кўп ишлатади.

Уни матбуотчилар байрамига та-клиф этдилар. Нақ икки ярим соат ке-чикиб борди мажлисга.

— Шунда обрўйинг ошади. Бироз кутсинлар! Тўғрими?

— Тўғри.

— Ман фақат тўғри гапираман! Кейин минбарга чиқди:

— Ишларингизга улқон муваффа-қиятлар тилайман!

Оғзи кўпирганидан “улқон” дегани “вулқон” тарзида эшитилди. Гапириб-гапириб, костюмининг чўнтагидан ка-такли дастрўмолини чиқарди-да, пе-шонасидаги терларни артди.

Ундан сўнг матбуот бўлими бош-лиги Зеварой минбарга кўтарилди: — Хурматли Қарғабой Қитмиро-

вич! Мана сиз...

Қарғабой оға даст ўрнидан турди. Югурдақлари ҳам турдилар.

— Сурдик! Машинага чиқаркан, шофёрига деди:

— Журналистларни қанчалик ҳурмат қилмасан, қадринг шунча ошади. Тўғрими?

— Тўғри.

Матбуотчилар байрамидан кейин Мураббийлар байрами келиб қолди.

— Домулалар билан ҳазиллаш-санг, балого қоласан. Уларнинг шо-гирдлари кўп. Шогирдларининг шо-гирдлари бор. У ер-бу ерда сен тўғ-рингда вайсаб юришади, — деди ёрдамчи. — Қозон совға қила-миз. Қоп-қора қозон! Домлаларнинг оғзини мойлаш керак...

Китоб кутган домлалар ҳайрон бў-либ, қозон кўтариб кетдилар.

Қарғабой оға мажлис ўтказадиган бўлди. Залга нина ташласанг, ерга тушмайди. Ҳамманинг кўзи унга қа-далган.

— Порнографияни ривожлантир-моқ керак! Қани, сан тур ўрингдан! Қорни қаппайган фермер Болта-боев алланг-талланг қилиб кўзгалди: — Бажарамиз, ёшулли!

Улутбек ЖУМАЕВ.

РАССОМ ХАНДАСИ

“Қарз” ўрнида олаверинг, бу чин дилдан, акажсон...

Ҳусан СОДИҚОВ чизган карикатура.

Hurriyat
Mustaqil gazeta

Муассис:

Ўзбекистон

Журналистлар

уюшмаси

Бош муҳаррир

Абдурашул ЖУМАҚУЛОВ

Газета 2007 йил 3 январда Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 0080 — рақам билан рўйхатга олинган.

Ҳажми 4 босма табоқ. Бичими — А-2.

Баҳоси келишилган нархда

Таҳририятга келган хатлар доимий

эътиборимизда.

Мақола ва хабарларда келтирилган

матълумотлар учун

муаллиф жавобгар.

Адади: 3754

Буюртма — Г-944

Топширилиш вақти — 21⁰⁰

Топширилди — 21³⁰

Телефон: (71) 244-32-68, 244-32-91

Тел-факс: (71) 244-32-80

Реклама ва маркетинг бўлими: (71) 244-32-70

ISSN 2183-0680

4 7 7 2 3 6 1 0 6 8 0 0 1

Обуна индекси:

якка

обуначилар ва

ташқилотлар

учун — 233

Маъзилмиз: 100011, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.

Elektron manzil: gazhurriyat@mail.ru; info@uzhurriyat.uz

Газета таҳририят компьютер марказида терилди

ва дизайнер Эркин Ёлғоров томонидан саҳифаланди.

Навбатчи: Йўлдош Маҳмудов, Мусахҳиш: Зухра Ҳасанова.

“Шарқ” НМАК босмахонасида чоп этилди.

Босмахона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй.